

LUNDS
UNIVERSITET
SOCIALHÖGSKOLAN

MAGISTERUPPSATS
SOA 203
2002

Exemplet

FUNK

- ATT REPRODUCERA DET IDÉBURNA PROJEKTET BASTA

ABSTRACT

This study aims to understand the circumstances needed for diffusion of the innovation Basta. By doing a case study of the establishing of FUNK in Gothenburg, I wanted to find explanations for successes and failures in the diffusion process, and see what role the goal of empowerment played in this process.

I found that the innovation Basta has a high degree of relative advantage and compatibility as it is economic, and offers a long-term solution that can be challenging for the individual. For those that are used to look at the problem of drug abuse as one that needs traditional “treatment” given by “experts”, the innovation may be less compatible. It requires a different approach from local authorities, as it strives for independence.

Bastas existence has increased the innovations triability and observability for both sponsors, clients, and the founders of FUNK. The innovation Basta is not a complex innovation, in the way that it would be difficult to understand. But it requires entrepreneurs with a lot of endurance and creativity to find initial resources.

I found the frameworks of Basta well in line with empowerment methods. However it is important as the innovation diffuse, as well as in the ongoing work, to keep a focus on enabling leadership in order to guarantee empowerment for “the little man”.

Förord

Under studien om FUNK och Basta har jag haft tillfälle att få inblick i två projekt, vars målsättningar både är tilltalande och angelägna. Det har funnits många aspekter som har fångat mitt intresse som t ex rehabiliteringens förutsättningar, och frågor som hur man utvecklar en lärande organisation. En del av vad jag har fått ta del av hamnar inom ramarna för den här uppsatsen.

Då jag började skriva hade jag en ambition att göra detta på ett enkelt och lättillgängligt sätt så att uppsatsen även med behållning skulle kunna läsas av målgruppen. Under uppsatsskrivandets gång har jag upptäckt att denna målsättning kommit att stå i konflikt med de formella krav som en magisteruppsats har att förhålla sig till, om t ex metodredovisning etc. Min målsättning komplicerades också av de teorierna som jag fört in som hjälpmedel för att finna förklaringar till viktiga processer, vilka kan uppfattas som tröttnande för den som är mindre läsvan. Det är dock en ständig utmaning att uttrycka något komplicerat på ett så enkelt och begripligt sätt som möjligt.

Jag skulle vilja rikta ett varmt tack till följande (i icke numrerad ordning):

- Till företrädarna och medarbetarna från Basta och FUNK, som på ett generöst sätt låtit mig få inblick i organisationerna, och givit mig av sin tid. Tack även till Anna Pallarp från Lundbys stadsdelsförvaltning som vid upprepade tillfällen tagit sig tid och visat intresse.
- Till min handledare Anna Meeuwisse, som från början till slut bidragit med väsentliga uppslag, en professionell handledning och alltid uppmuntrat mig i mitt arbete. Tack även till Flemming Kristiansen för goda idéer och inspirerande samtal under resans gång.
- Tack slutligen till min familj, som är mitt stora stöd, och min släkt som vid ett flertal tillfällen ryckt ut med olika sorters expertis under uppsatsens tillblivelse.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	1
KAPITEL ETT – INLEDNING.....	3
Bakgrund.....	3
Syfte och frågeställningar	5
Fortsatt framställning.....	5
KAPITEL TVÅ – FUNKS HISTORIK I GÖTEBORG	6
Från idé till organisation.....	6
Kontakter som skapats	8
Hur har FUNK mobiliserat resurser?.....	10
KAPITEL TRE – TEORIER OM INNOVATIONSSPRIDNING	11
Grundläggande begrepp	11
Egenskaper som påverkar möjligheter till spridning	12
Innovationens konsekvenser.....	14
Spridningsprocessens faser	15
KAPITEL FYRA – EMPOWERMENT I BASTA OCH FUNKS VERKSAMHETER?.....	17
Vad är empowerment?	17
Vad innebär empowerment i praktiken på Basta och FUNK?	19
Spridningens påverkan på tidigare användare	21
Att våga släppa taget – Innovationens ständiga krav på dess användare.....	27
Ingen empowerment utan möjliggörande ledarskap.....	24
KAPITEL FEM – ATT FORMA EN KÄRNGRUPP	24
Var rekryteras kärngruppen?	24
Att bryta mönster och våga något nytt.....	26
Kärngruppens betydelse	27
Kärngrupp i utveckling.....	29
KAPITEL SEX – VAD KRÄVS AV ENTREPRENÖREN?	30
Hur har innovationen fått en användare i Thomas Fröberg?	30
Hur ser igångsättaren på sin uppgift?	31
Hur ser omgivningen på igångsättarens uppgift?	33
KAPITEL SJU – RELATIONEN MELLAN BASTA OCH FUNK	35
Utveckling av ett nära samarbete	35
Är innovationen en återuppfinnning?.....	37

KAPITEL ÅTTA – NÄTVERKET I GÖTEBORG	39
Oberoendets stolthet under FUNKs förankringsarbete.....	39
Det sociala fältet.....	41
KAPITEL NIO – SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	43
Sammanfattning och analys	43
Diskussion.....	47
APPENDIX – METOD.....	48
Val av metod.....	48
Datakällor	50
Källkritik.....	53
Källförteckning.....	54
BILAGA – Preliminär budget för FUNKs uppstart	55

KAPITEL ETT - INLEDNING

Bakgrund

Vissa människor gör sina val i livet – missnöjda eller förnöjda - utan att genom handling ifrågasätta omständigheterna. Det finns också människor som ser sig omkring och gör en bedömning av situationen, för att därifrån radikalt försöka ändra förutsättningarna både för sig själv och andra. En sådan person är Thomas Fröberg i Göteborg. Han är 37 år och kommer ursprungligen från Alingsås. Han har en bakgrund i företagsvärlden, där han bl a drivit taxiverksamhet. Med egna erfarenheter av missbruk reflekterade han tillsammans med några kamrater över hur svårt många missbrukare hade då de skulle finna meningsfull sysselsättning och försörjning efter rehabilitering. De ville skapa ett företag där missbrukare kunde rehabiliteras genom arbete, och där de kunde bli oberoende.

Det dröjde inte länge förrän FUNK (som göteborgarna beslutat kalla sig för) fann Basta i Nykvarn utanför Södertälje – ett kooperativt företag¹ där ca 60 f d missbrukare arbetar, bor och rehabiliterar lärlingar sedan hösten –94. Initiativet till Basta togs av Alec Carlberg² som inspirerats av det italienska San Patignano - ett kooperativt företag bestående av ca 1800 f d heroinister - som bedriver spetsföretagande inom en mängd olika verksamhetsgrenar. Tillsammans med några f d missbrukare grundade Alec Carlberg Basta arbetskooperativ som ett samverkansprojekt mellan RFHL och den offentliga sektorn³. Målsättningen var att leva upp till sex s k ideologiska grundpelare; oberoendets stolthet, exemplets makt, arbetets roll, solidaritetstanken, kvalitetsmedvetande, samt ekologisk produktion. Göteborgarna entusiasmerades och beslutade att anamma Bastakonceptet i sin helhet.

I Sverige (och i hög utsträckning även i andra länder) har socialt arbete med missbrukare ofta kommit att innebära att s k experter ger s k behandling till s k klienter⁴. Basta är ett exempel på ett helt annat sätt att angripa problemet missbruk och marginalisering. Man har velat skapa ramar och ge verktyg till människor att kunna utveckla och använda sig av inneboende

¹ Det kooperativa företaget Basta driver verksamhet bl a inom snickeri, byggteknik, hund- och hästavel, hunddagis, data, klottersanering och rehabilitering.

² Alec Carlberg har många års erfarenhet av att driva politiska frågor både som vänsterpolitiker och som ordförande av intresseorganisationen RFHL (Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende).

³ Under uppbyggnadsfasen garanterades kooperativets ekonomi genom vissa offentliga bidrag, men framförallt genom temporära avtal med några s k stödkommuner om förskottsersättning för rehabiliteringsplatser. Avtalen som slöts innebar en målsättning om kooperativets oberoende. (Meeuwisse 2001, s 7)

resurser, för att själva upprätta sig och lämna missbruket bakom sig. På Basta finns ingen behandling eller vård given av experter, utan man ingår i ett fadder – lärlingsystem, som bygger på en solidaritetstanke: efter att själv ha fått hjälp, så hjälper man andra ur sitt missbruk. Man menar att rehabilitering sker genom meningen som arbetet och arbetsgemenskapen skapar, och genom målet att tillsammans skapa ett företag och få det att blomstra. En ny identitet byggs upp genom yrkesuppgifter som företagare och hantverkare. Efter det första året som lärling, då rehabilitering finansieras av kommun eller kriminalvården, kan man stanna kvar och arbeta i företagen och kanske bli kooperatör. Då måste inkomsterna från företaget bära ens uppehälle. Även här skiljer sig Basta från många andra rehabiliteringsmodeller av missbrukare, som innebär en tidsbegränsning som kan upplevas stressande av den som deltar.

Bastas företrädare säger sig vilja gynna socialt företagande i Sverige till förmån för marginaliserade grupper. Man skulle kunna säga att Basta är en innovation som har potential till spridning i Sverige. Målgruppen missbrukare är stor, och modellen skulle med viss modifiering kanske kunna vara tillämplig även på andra marginaliserade grupper i Sverige. Men spridning av innovationen Basta kan både innebära förändringar i modellen och förskjutningar av målen. Basta har kallats för ett ”högriskprojekt”⁵, och detta begrepp kan ha många betydelser. Det innebär en risk att driva företag med personal i nyckelpositioner som kan försvinna, antingen genom att lämna Basta för att gå vidare i livet, eller genom återfall i missbruk. En organisation som har empowerment⁶ som mål och som vill upprätta och utveckla den lilla människan måste även vara uppmärksam på att den inte utvecklar nya förtryckarsystem. Detta ställer krav på öppenhet och ständig utveckling.

Medarbetarna i FUNK har under ett par år förberett och förankrat idén om ett Basta i Göteborg. Samarbetet med Basta har utvecklats till något som liknar en franchiserelation⁷. Jag har följt denna process sedan början av 2002, och jag har skapat mig en bild över vad som hänt i projektet sedan idén föddes i början av år 2000. Basta initierades av Alec Carlberg, som

⁴ Läs mer om det så kallade behandlarparadigmet på sidan 20.

⁵ Anna Meeuwisses bok om Basta (2001) heter just ”Ett högriskprojekt – Om missbrukarrehabilitering på Basta”

⁶ En vanlig tolkning av empowerment är att det innebär ett sätt att arbeta på som kan upplevas som radikalt annorlunda av både hjälpgivare och hjälptagare. Makt som ges av hjälpare permanentar systemen där hjälparen har makten. Klienterna måste ta makten, och därför ligger utmaningen i socialt arbete i att organisera de institutionella ramarna, så att detta händer. Läs mer i kapitlet om empowerment på sidan 19.

⁷ Exempel på företag med franchiseavtal är t ex Mc Donalds och JC. En lokal entreprenör får genom avtal rätt att använda företagsnamn, koncept och produkter.

hade en plattform som opinionsbildare och ett väl utvecklat nätverk genom föreningsliv och som politiker. Då nu ett andra Basta bildas i Göteborg, sker detta med initiativ och kraft av ett antal människor från målgruppen, som visserligen kan ha vissa erfarenheter inom metoderna eller inom företagande, men som saknar Alec Carlbergs offentliga plattform. För att vinna kunskap om innovationens bärkraft och spridningsförmåga är denna process intressant att undersöka.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka förutsättningarna för modellspridning genom en fallstudie av etableringen av FUNK. Jag vill också undersöka vad målsättningen om empowerment spelar för roll i denna process. Jag vill se vad man kan lära sig om innovationen Bastas spridningsförmåga och tillämplighet genom att följa händelserna i Göteborg.

Syftet inbegriper en rad delfrågor:

- Vad krävs för att reproducera det idéburna projektet Basta och hur har FUNK mobiliserat resurser och kunskap för detta?
- Hur kan man förklara eventuella med- och motgångar under FUNKs etablerings- och förankringsprocess i Göteborg?
- Vad spelar målsättningen om empowerment för roll i innovationens användning och spridning?

Fortsatt framställning

Jag kommer att presentera min undersökning under kapitel som kan delas in i fyra block. Det första blocket innehåller ett kapitel där läsaren sätts in i vad som har hänt i Funks historia under de gångna nästan tre åren. Jag har valt redan i början av uppsatsen låta läsaren få förståelse för vad som hänt innan jag för in teorierna som jag kommer att använda mig av. Sedan kommer jag att presentera de spridningsteorierna som jag använt för att tolka Bastas spridning. I kapitel fyra försöker jag att beskriva empowermentbegreppets bakgrund och betydelse varpå jag jämför metoderna med Bastas och Funks verksamheter. I det tredje

”blocket” presenteras ett antal aspekter som jag sett som centrala under spridningsprocessen. Under fyra kapitel fördjupar jag mig i ämnena; *Att forma en kärngrupp; Vad krävs av entreprenören?; Relationen mellan Basta och Funk* samt *Nätverket i Göteborg*. Dessa områden tror jag lyfter fram de viktigaste återkommande aspekterna under FUNKs uppbyggnad hittills. Det sista kapitlet innehåller ett avsnitt av sammanfattning och analys där syfte och frågeställningar belyses ur spridningsteorierna och empowermentmålsättningen, och avslutas med en diskussion.

KAPITEL TVÅ – FUNKS HISTORIK I GÖTEBORG

Från idé till organisation

Thomas Fröberg har berättat att idén om FUNK föddes över en kopp kaffe på Göteborgs stadsmission under en vintermånad i början av det nya milleniet. Två f d missbrukare, varav Thomas Fröberg var den ena, satt och spekulerade över att det vore en god idé att starta ett företag där före detta narkomaner kunde arbeta och försörja sig tillsammans, oberoende av statens bistånd. Idéer som fanns på tapeten var t ex en secondhand butik. Företaget som skulle ha arbete som rehabilitering skulle heta FUNK, vilket skulle stå för ”Funktionell narkoman”.

Medarbetarna i det nybildade FUNK bestämde sig för att ta ett antal kontakter med möjliga samarbetsparter i Göteborg. Thomas Fröberg har berättat hur han vid ett besök hos sin socialsekreterare beskrivit sina planer, varpå hon inledningsvis avrått honom från att göra slag i saken eftersom han hade fast anställning och ordnade förhållanden, och detta projekt skulle innebära väsentliga risker. Han var dock besluten att gå vidare, och socialsekreteraren berättade då för honom om ett projekt vid namn Basta Arbetskooperativ utanför Nykvarn, som hon tyckte att han skulle kontakta, och som arbetade på de villkor som Thomas Fröberg beskrev.

Den tredje maj 2000 gjorde Thomas Fröberg ett studiebesök på Basta tillsammans med ett par vänner. Han entusiasmerades och beslutade sig för att anamma Bastamodellen, med sina sex ideologiska grundpelare. Sedan detta första Bastabesök har kontakterna mellan Göteborg och Nykvarn hållits varma och intensifierats i ett ömsesidigt samarbete. Basta har ett intresse av

att sprida sina idéer och sin ideologi, och FUNK har kunnat dra stor nytta av Basta som exempel och förebild.

För att förverkliga sina planer har den ideella föreningen FUNK framförallt arbetat inom fyra områden:

- Förankringsarbete för att finna stöd hos olika relevanta parter i Göteborgs stad som t ex socialtjänsten, kriminalvården, stadskansliet, länsarbetsnämnden, länsstyrelsen samt ESF-rådet. Detta har skett genom kontinuerliga personliga kontakter, anordnande av seminarier samt studiebesök.
- Rekrytering och utbildning av den kärngrupp som kommer att driva arbetskooperativet. Idag består denna grupp av fyra personer (två kvinnor och två män) som alla genomgår en utbildning för att strukturera upp arbetet i regi av konsult Ingvar Nilsson.
- Utvecklande av ett nära samarbete med det etablerade arbetskooperativet Basta utanför Nykvarn. Thomas Fröberg har gått in som kooperatör på Basta, och två Bastarepresentanter ingår i sin tur i FUNKs styrelse. Samarbetet har fastslagits i ett EQUAL-projekt (inom EU) med fem partnerprojekt i olika länder, där lanseringen av FUNK är en uppgift som de svenska samarbetsparterna åtar sig att stödja under en treårsperiod. De andra svenska parterna är Lunds universitet och Folksam.
- genomförande av det första kommersiella uppdraget inom klottersanering och fasadarbete under April / Maj 2002, samt marknadsföring och vårdande av kontakter av framtida kunder.

Thomas Fröberg har berättat att han i november 2001 uppmanats av Göteborgs stads representanter att gå vidare och leta upp en fastighet för att konkretisera planerna. Ett antal fastigheter har inspekterats och övervägts, men inget har lett till att FUNK har fått ja till investeringsstöd från Göteborgs stad. Efter ett längre dödläge, har man nu nått ganska långt med planer för fastighet. Dessa innebär att Basta går in och investerar i en fastighet åt FUNK. De månatliga kostnaderna som t ex hyra kommer bland annat Göteborgs stad att stå för under de kommande uppstartåren⁸ innan kooperativet nått sitt oberoende.

Kontakter som skapats

Redan innan FUNKs besök på Basta hade de börjat förankra sina idéer bl a i kontakter med kunskapskällaren och kooperativ konsult.⁹ Efter studiebesöket visar den interna dokumentationen att de fortsatt med förankringsarbetet och bl a kontaktat Stadskansliet i Göteborg, den socialdemokratiska politikern Kerstin Alnebratt samt Resursenheten för frivilligt socialt arbete Lundby SDF¹⁰. På Lundby fick Thomas Fröberg kontakt med utvecklingssekreterare Anna Pallarp, och hon har kommit att bli en nyckelfigur och ett stöd för honom under de två år som gått. Tillsammans med en kollega har hon ansvaret för den resursfördelning som sker till de ca 120 frivilligorganisationer som finns i Göteborg, som hon menar av tradition är ett ganska starkt säte för frivilligsektorn. Hon beskriver sitt första möte med Thomas Fröberg på följande sätt:

”Thomas var väldigt tydlig i vad det var i Bastamodellen som intresserade honom, och jag tyckte att det var jättespännande att träffa Thomas som var så fokuserad och som verkligen förstått precis vad detta handlade om. Ett Basta är precis den tårbiten som saknas i Göteborgs kommuns rika utbud på frivilliginsatser.”

Av citatet framgår att Funk i Anna Pallarp fick en stöttare av projektet som uppbar en mycket strategisk ställning. Under hösten 2000 kontaktades ytterligare ett antal myndigheter och organisationer för eventuellt samarbete t ex Länsarbetsnämnden, de olika stadsdelsnämnderna, Nya Krami, ESF-rådet samt ideella föreningar som engagerar sig i arbete med missbruk. Ett par strategiska personkontakter etablerades också, nämligen med s-politikern Vidar Andersson, som senare medverkat vid seminarier genomförda av FUNK och advokat Anders Nilsson, som idag ingår i FUNKs styrelse.

För att skapa ett starkare engagemang beslutade FUNK att arrangera en studieresa till Basta för ideella föreningar, politiker och tjänstemän i Göteborgsregionen. Vid en intervju har Thomas Fröberg berättat hur han sålde platser för att bekosta resan. Denna genomfördes den sextonde oktober 2000. Besökarna sägs ha imponerats, och i Thomas Fröbergs egen

⁸ Se förslag till budget I bilagan.

⁹ Kunskapskällaren I Göteborg är Göteborgs stads informationscentrum för alcohol- och narkotikafrågor. (Se www.goteborg.se) Kooperativ konsult är en av landets 23 rådgivningsbyråer vars uppgift är att främja kooperativa företag genom utbildning och rådgivning.

dokumentation efter resan kan man läsa hur det vid en enkätundersökning bland de resande framkommit att 90 % av dem som varit med hade ett intresse av att ingå i en referensgrupp till FUNK.

Utöver studieresor till Basta – för det har kommit uppföljare – beslutade man sig för att arrangera ett seminarium för att öka intresset för socialt företagande i Västsverige. Den 27 mars gick seminariet ”Arbete som rehabilitering” av stapeln. Detta var en ambitiös satsning, och det framgår från deltagarlistor att seminariet gästades av ca 160 besökare från stadsdelsnämnder, frivilligorganisationer, kriminalvården och kommunfullmäktige. Thomas Fröberg talade och det gjorde även spolitikern Vidar Andersson samt Alec Carlberg med ett antal kooperatörer och lärlingar från Basta, som delade med sig av sina erfarenheter. Thomas Fröberg berättar om vad dagen inneburit för FUNK:

”Seminariet gav en breddad förankring. Direkt efteråt blev vi inbjudna att delta i ett equalprojekt med lokala organisationer där FUNK var ett delprojekt. Denna fick senare avslag. Samarbetet med Basta ökade efter detta tillfälle, och de fick större tillförlit till vad vi höll på med. Genom seminariet grundlade vi den ekonomiska basen för fortsatt projektering. Vi var ju en jätteliten förening med få medlemmar, och hade ändå inga problem med att få pengar för fortsatt verksamhet.”

Samarbetet mellan FUNK och Basta har under de gångna åren kommit att bli alltmer intensivt, och har i dagsläget många dimensioner. I kapitel åtta kan du läsa mer om hur detta utarbetats och vad detta kan komma att innebära. Under hösten 2000 reste Thomas Fröberg med en medarbetare för att praktisera på Basta under två veckor samt för att undersöka på vilket sätt Basta och FUNK skulle kunna samarbeta. Detta stärkte kontakterna, och ledde bl a till att Kenneth Lantz som varit med och grundat Basta tog en plats i FUNKs styrelse. Idag ingår kooperatörerna Åsa Wihlborg och Alec Carlberg från Basta i FUNKs styrelse, och Thomas Fröberg är i sin tur kooperatör på Basta. Basta och FUNK har gått samman i ett EU-projekt inom ett insatsområde som kallas EQUAL. Detta innebär att FUNKs nätverk utökats med två nya nära samarbetsparter nämligen Folksam och Lunds Universitet, vilka också ingår i samarbetet som går under namnet EFF – Egenmakt För Framtiden.

¹⁰ Sedan 1990 är det Lundbys stadsdelsnämnd i Göteborg som hanterar missbruksfrågor. (Johansson 2001)

Hur har FUNK mobiliserat resurser?

Under de åren som Thomas Fröberg med varierande medarbetare arbetat för arbetskooperativet FUNKs tillkomst har man uppburit stöd från många källor i det omgivande nätverket. De strategiska och ändamålsenliga lokalerna i Folkets Hus i centrala Göteborg har man fått hyra till ett förmånligt pris av Träffpunkten - en verksamhet inom LOs fackliga verksamhet. Lundbys stadsdelsförvaltning som specialiserat sig för arbete med missbrukare har bidragit med de löpande kostnaderna för projektering av verksamheten sedan hösten år 2000.

Thomas uppbär stöd för sin lön genom lönebidrag sedan juli år 2001, och i framtiden kommer ytterligare en av kärntruppens medlemmar att få lönesponsring genom en OSA-tjänst.

För kompetensutveckling och opinionsbildning, har FUNK fått bidrag dels av Länsstyrelsen på 200 000 kronor och dels av ESF-rådet på 100 000 kronor. Mycket av det som gjorts för att rekrytera kärngrupsmedlemmar och utbilda dem samt att förankra FUNK lokalt hamnar inom detta område.

Genom EQUAL-projektet har FUNK tillgång till två betalda Bastamedarbetare under de tre kommande åren. Man har även knutit till sig en utvärderare från Lunds Universitet, som delvis sponsras med EQUAL-medel.

En del mindre sponsorer har förekommit, t ex Skandia som gick in och sponsrade seminariet som hölls i Göteborg med 10 000 kronor. En ny möjlig finansieringskälla har på senare tid knutits till FUNKs framtida verksamhet, nämligen de s k MOB – pengarna¹¹ som regeringens narkotikasamordnare Björn Fries fördelar framför allt till projekt som arbetar förebyggande. Han kontaktades initialt för detta syfte av Anna Pallarp från Lundbys stadsdelsförvaltning, och har fortsatt resonemangen med Alec Carlberg. Samtalen har lett fram till en möjlighet att MOB – pengar, tillsammans med finansiering från Göteborgs stad kan komma att bidra till finansiering av FUNK under uppstarten de kommande tre åren.¹²

¹¹ Läs mer om MOB-fonden på www.sou.gov.se/mob/

KAPITEL TRE – TEORIER OM INNOVATIONSSPRIDNING

För att diskutera och analysera FUNKs med- och motgångar då de startar upp sin verksamhet, har jag tagit hjälp av Everett M. Rogers "Diffusion of Innovations" (1995). Boken anses vara en klassiker inom forskning om spridning av innovationer vilket är ett ganska omskrivet fält, inte minst i USA. Rogers sammanfattar tidigare forskning och ger en bred bild av olika tolkningsmöjligheter. Enligt Rogers har innovationsspridning varit föremål för forskning i ungefär ett sekel. Hans ambition är att bidra med en mer nyanserad och problematiserad bild av innovationsspridningsprocessen.

Teorin gör generella anspråk och appliceras i boken på såväl nintendoleksaker som jordbruksmaskiner, men även på mer abstrakta innovationer som t ex hiphopmusik, familjeplanering i tredje världen och innovativa organisationer. Jag har valt att använda mig av vissa perspektiv från Rogers teorier för att förstå händelserna i Göteborg. Översättningen är min egen. Just denna innovationsspridning kompliceras av målsättningen om empowerment, vilket jag skriver om i nästa kapitel. Innan jag ger en sammanfattning av innovationsteorierna som jag kommer att använda, skall jag förklara fyra grundläggande begrepp, nämligen innovation, spridning, sociala system samt kommunikationskanaler.

Grundläggande begrepp

En *innovation* är enligt Rogers (1995, s 11) en idé, en praktik eller ett objekt som uppfattas som ny av en individ eller organisation som väljer att använda sig av denna. En innovation kan vara ny i objektiv mening eller ny i den meningen att det gått så lång tid sedan den uppfanns eller användes att den anses som ny. Om idén uppfattas som ny av användaren så är det en innovation. I FUNK eller Bastas fall så är innovationen en organisation / ett företag som tillhandahåller redskap för individer att bygga upp sina liv i solidaritet med andra.

Spridning är den process då en innovation kommuniceras via olika kanaler över tid till medlemmar i ett socialt system (Rogers, 1995, s 5). Resultatet av Bastas spridning syns dels

¹² I bilagan kan du läsa ett förslag på budget som utarbetats av FUNK i dialog med representanter från Göteborgs stad under förhandlingarna i oktober 2002.

genom försäljning av enskilda lärlingsplatser, men också genom reproduktion av modellen, vilket nu FUNK är ett exempel på.

Ett *socialt system* definieras som en sammansättning interrelaterande parter som tillsammans löser problem för att nå gemensamma mål. Detta kan röra sig om individer, informella grupper, organisationer och eller subsystem. Spridningen av Basta / FUNK sker i olika sociala system; på marknaden för försäljning av produkter och tjänster; bland missbrukare för rekrytering av nya medarbetare; inom socialtjänst och kriminalvård för köp av rehabplatser; samt till vanliga medborgare i Sverige genom olika massmedier som exempel på brukarmakt.

En kommunikationskanal är det medel genom vilken kunskapen om en innovation förmedlas från en individ till en annan (Rogers 1995, s 17). (Allt från personlig kontakt till massmedia). Rogers menar här att den största spridningen sker genom sociala nätverk eftersom människor tar starkast intryck av upplevelser som andra gjort i deras omedelbara närhet.

Egenskaper som påverkar möjligheter till spridning

Innovationer har olika egenskaper som kan påverka spridningen. Enligt Rogers (1995, s 15) är forskning inom innovationsspridning relativt eniga om att spridningen av innovationer gynnas av *relativa fördelar, hög tillämplighet, liten komplexitet, prövbarhet, och observerbarhet.*

Relativa fördelar gäller hur innovationen uppfattas i jämförelse med de idéer/modeller den ersätter. Graden av relativa fördelar kan mätas i ekonomiska termer, i social prestige, bekvämlighet, samt tillfredsställelse. De objektiva fördelarna kan här vara mindre viktiga än de upplevda fördelarna. För att ta reda på Bastamodellens relativa fördelar måste vi alltså ställa oss frågan vilka tidigare modeller det är som denna ersätter. Först då kan vi mäta fördelarna i ekonomiska termer, i social prestige, bekvämlighet samt tillfredsställelse.

Tillämplighet mäts i förhållande till om modellen uppfattas som överensstämmande med existerande värden, gjorda erfarenheter, och behov hos potentiella användare. En idé som inte är i harmoni med värden och normer i det omgivande sociala systemet kommer inte att anammas så snabbt som en innovation med hög tillämplighet. För att få veta något om Bastas tillämplighet måste man alltså undersöka vad det är i modellen som är tilltalande och lätt att

förankra och som svarar mot behoven samt vad som eventuellt kan gå emot invanda mönster och normer eller uppfattas som ickefunktionellt. Sedan måste dessa faktorer mätas mot varandra.

Komplexitet avser hur svår innovationen uppfattas vara då det gäller att förstå och använda den. Nya idéer som är lättare att förstå vinner snabbare spridning än innovationer som kräver att användaren utvecklar nya kunskaper och färdigheter. För att få information om huruvida Basta är en komplex innovation, får man ställa sig frågan om hur lätt modellen är att förstå eller använda. Här finns ju två dimensioner; dels Basta som det redskap som en lärling använder sig av, dels modellspridningen på makronivå, d v s hur lätt det är för Thomas Fröberg & Co att tillägna sig idéerna för att pröva dem på egen hand.

En innovation är *prövbar* då den går att experimentera innan man bestämmer sig för att anamma den. En innovation som går att pröva innebär mindre osäkerhet för individen som överväger att använda sig av den. Då vi söker svar på Bastas prövbarhet, gäller det dels att se på potentiella lärlingars (senare eventuella kooperatörers) möjligheter att pröva och få insyn i innovationen, men även att undersöka Thomas Fröbergs möjligheter att pröva modellen inför sitt val att anamma denna.

Observerbarhet avser den utsträckning som resultaten av en innovation är synliga för andra. Ju lättare det är för en individ att se resultaten av en modell, desto större är sannolikheten att de väljer att använda sig av den. Vi kan undersöka Bastas observerbarhet genom att ställa frågor till Thomas Fröberg om på vilka sätt han gjorts medveten om resultaten av denna innovation. Dessa resultat kan ju mätas på olika sätt; t ex genom individers välmående och tillfredsställelse eller genom de ekonomiska företagens framgångar. Det är också intressant att mäta Bastas observerbarhet för potentiella lärlingar, uppköpare samt FUNK-kursens deltagare som överväger om de skall förena sig med Thomas Fröberg under de kommande åren.

Ovanstående egenskaper påverkar hur användningen av en innovation vinner spridning. Utöver dessa nämner Rogers fyra andra aspekter som spelar in nämligen; typ av innovationsval (möjlighetsval, kollektivt val eller auktoritärt val); kommunikationskanaler (t ex massmedia eller mellanmänniska relationer); det sociala nätverkets natur (t ex dess

normer, grad av nätverkssammanslutningar etc.) samt förändringsagentens ihärdighet att föra ut information om innovationen.

Innovationens konsekvenser

Vissa konsekvenser av innovationer erfars på individuell nivå, medan andra får effekter i det sociala systemet som berörs. Konsekvenserna är de förändringarna som inträffar hos en individ eller ett socialt system som ett resultat av att innovationen kommer till användning. Jag gör här naturligtvis inte anspråk på att kunna mäta dessa effekter, men jag ämnar ändå föra ett resonemang med nyckelpersonerna i denna uppsats om deras förväntningar och erfarenheter. Det finns åtminstone tre sätt att gruppera dessa konsekvenser:

- *Önskade och oönskade konsekvenser*, beroende på huruvida effekterna av en innovation i ett socialt system är funktionella eller icke-funktionella. Det skulle här vara intressant att föra ett resonemang kring konsekvenserna mot bakgrund av målsättningen att modellens skall leda till empowerment för sina medarbetare.
- *Direkta och indirekta konsekvenser*, beroende på huruvida förändringarna uppträder i omedelbar respons till en innovations användning eller som en indirekt följd av denna. Vilka är de direkta och indirekta konsekvenserna för de lärlingar som kommer till Basta, eller ett framtida FUNK?
- *Förväntade och oförväntade konsekvenser*, beroende på om förändringarna är uppmärksammade av och åsyftade av medlemmar av ett socialt system eller inte.

Rogers (1995, s 12) skriver att man inte bör utgå ifrån att all spridning och användning nödvändigtvis är önskvärd. Innovationer som är skadliga eller oekonomiska är varken bra för individen eller för det sociala systemet. En innovation kan också vara bra för en användare i en viss situation, men sämre för en annan användare i en annan situation. Av ovanstående grupperingar skulle jag framför allt vilja lyfta fram en diskussion kring önskade och icke önskvärda konsekvenser av Basta och FUNK ur ett empowermentperspektiv. Om man utgår ifrån att empowerment är ett mål så skulle man sedan kunna ställa frågan om vad som görs för

att styra i en sådan riktning. Det vore också intressant att höra vad förespråkarna för denna modell anser skulle vara ”önskvärd eller ickeönskvärd spridning”.

Spridningsprocessens faser

Processen då man får kunskap om, samt väljer att använda sig av eller välja bort en innovation, kan enligt Rogers (1995, s 161 - 203) delas upp i fem faser:

- *Kunskapsfasen* inträffar då individen (eller en organisation) exponeras för en innovations förekomst och får förståelse för hur den fungerar. Vad kommer först, behov av, eller medvetenhet om en bestämd innovation? Enligt Rogers (1995 s 162) trodde tidiga spridningsforskare att individer inte aktivt kan söka upp innovationer förrän de känner till att de existerar. Numera menar dock många forskare att det finns aktiva informationssökare. De menar att individer tenderar att exponera sig för idéer som är i linje med deras intressen, behov och existerande attityder. Innovationer kan skapa behov liksom behov kan skapa innovationer. Mot denna bakgrund är det intressant att ta reda på hur Thomas Fröberg och hans medarbetare har fått kunskap om Basta.
- *Övertygelsefasen* är när en individ (eller organisation) formar en positiv eller negativ attityd i förhållande till innovationen. Förmågan att tänka hypotetiskt och att kunna måla upp olika framtidsscenarier blir här en viktig förutsättning för att kunna gå vidare. Man söker svar på frågor som: Vilka konsekvenser får innovationen? Vad är dess fördelar och nackdelar sett ur min situation? Hur ställer sig människor omkring mig till detta val, och hur påverkar detta mig? Hur såg dessa frågor ut för Thomas Fröberg och hans medarbetare och vilka svar har de funnit? Hur har det sett ut för Bastas grundare?
- *Beslutsfasen* är den process då en individ (eller organisation) engagerar sig i aktiviteter som leder till ett val att anamma eller välja bort innovationen. Om en potentiell användare ges möjlighet att pröva en innovation så kommer detta att ge resultat i modellens spridning. Hur har denna fas sett ut för Thomas Fröberg och medarbetare?

- *Implementeringsfasen* kallas den process då en individ (eller organisation) sätter en innovation i användning. När slutar implementeringsfasen? Vanligen brukar man säga att implementeringsfasen är avslutad då den nya idén blir institutionaliserad eller rutiniserad. Det vore intressant att föra ett resonemang kring hurvida Bastas implementeringsfas är avslutad och när FUNKs implementeringsfas kan anses vara påbörjad. En modell kan under denna fas förändras genom spridningsprocessen. En ny användare kan välja att använda innovationen på ett annat sätt, eller så innebär de lokala omständigheterna att modellen får en annan utformning. Sådana förändringar sker oftast i implementeringsfasen och innovationens reproduktion kallas då för *återuppfinning*. Anledning till återuppfinning kan vara:

1. Att innovationen är komplex och svår att förstå.
2. Brist på tillräcklig kunskap om innovationen, t ex p g a brist på direktkontakt mellan användaren och den tidigare användaren.
3. Att innovationen är ett abstrakt koncept eller ett redskap med många möjliga användningsområden.
4. Att innovationen implementeras för att lösa många olika problem. Det problem som ursprungligen motiverade individen att söka sig till modellen kommer att avgöra hur innovationen kommer att användas.
5. Lokal stolthet kan leda till att en innovation förändras, ibland ytterst lite och på närmast kosmetiska sätt. Användaren vill visa ägarskap över innovationen och försöker sätta sin egen prägel på denna.
6. En tidigare användare uppmuntrar potentiella användare att modifiera innovationen.

Ovanstående resonemang blir relevant då man funderar på om FUNK är en återuppfinning av Basta (eller Basta för den delen av San Patrignano). Någon av förklaringarna 1 – 6 skulle då kunna hjälpa till att förstå varför modellens utformning förändrats.

- *Bekräftelsefasen* följer då en individ (eller beslutande organisation) söker stöd för ett innovationsval som redan gjorts, eller ändrar ett tidigare beslut att anamma eller välja bort en innovation p g a motstridiga uppgifter om innovationen. En individ som inte känner harmoni med tidigare beslut kommer vanligen att vara motiverad att minska denna känsla genom att ändra sin kunskap, sina attityder eller handlingar. Vad har

Thomas Fröberg fått för bekräftelse på de val han har gjort? Söker Bastas grundare fortfarande bekräftelse, och vad får de för information som bekräftar deras val?

KAPITEL FYRA – EMPOWERMENT I BASTAS OCH FUNKS VERKSAMHETER

Basta och FUNK ingår i ett EU-projekt där man¹³ har man slagit fast en målsättning som på olika sätt arbetar för empowerment för utsatta grupper¹⁴ i samhället. Vilken betydelse har denna målsättning under innovationens spridning? Då empowerment är ett nyckelord som både FUNK och Basta ser som centralt i sina ambitioner så är det viktigt att definiera begreppet, så att det går att undersöka vad det är i det vardagspraktiska som representerar detta. Det är även av betydelse att kartlägga vilka rutiner eller vanor som skulle kunna motarbeta empowermentresultat i verksamheterna. Jag kommer först att beskriva begreppets historik och innebörd.

Vad är empowerment?

Begreppet empowerment har börjat användas flitigt sedan 1990-talets början även om många av dess principer har rötter mycket längre tillbaka i tiden. Vid en sökning av begreppet på nätet märker man att det har blivit mycket populärt, och används av många grupper – alltifrån biståndsprojekt och statliga initiativ, till kvinnorättsgrupper och new-age-anhängare.

En vanlig tolkning av empowerment är att det innebär ett sätt att arbeta på som kan upplevas som radikalt annorlunda av både hjälpgivare och hjälptagare. Makt som ges av hjälpare permanentar systemen där hjälparen har makten. Klienterna måste ta makten, och därför ligger utmaningen i socialt arbete i att organisera de institutionella ramarna, så att detta händer. För professionella hjälpgivare som vill arbeta inom empowermenttraditionen gäller det att förhålla sig till målgruppen som vän eller partner.

¹³ Equal är ett insatsområde inom EU med målsättning att hjälpa marginaliserade och utsatta grupper i samhället till arbete och integrering. Tillsammans med Folksam och Lunds Universitet så bildar Funk och Basta det svenska delprojektet EFF (Empowerment for the Future). Förutom dessa finns det ett antal internationella samarbetsparter i England, Frankrike, Spanien och Italien, som kommer att arbeta mot gemensamma mål under de kommande tre åren.

¹⁴ Enligt ansökan säger man sig vilja skapa förutsättningar för makt och egenmakt åt utsatta grupper – hemlösa missbrukare, långtidsarbetslösa, prostituerade med flera,- via socialt företagande och entreprenörskap inom den sociala ekonomin

Enligt prof. Robert Adams (1996, s 15) har begreppet sina rötter dels i kritiska antiförtryckande rörelser från 1970-talet, dels i gamla traditioner av hjälp till självhjälp från slutet av 1800-talet. I sin bok "Social Work and Empowerment" skriver han att empowerment innebär ett helt nytt sätt att arbeta, som bör ersätta alla gamla utdaterade synsätt och metoder att behandla klienter. Han talar om ett paradigmskifte¹⁵, och föreslår en revidering av kursböcker i socialt arbete för att gallra bort alla förtryckande metoder. Han tar avstånd från det gamla dominerande behandlarparadigmet som fått mycket av sin terminologi från sjukvården, och där de professionella vet vad som är bäst för andra människor. Sant lärande eller empowerment bygger på en dialog där båda parter är givare och tagare, och där båda genom processen tillförs kunskap.

Författare som Anna Meeuwisse (SOU 1999:113, s 167 – 197) varnar för att begreppet kan utnyttjas för att legitimera ett minskat offentligt ansvarstagande. Hon skriver att en risk med begrepp som empowerment är att de kan uttolkas på helt olika sätt av olika parter med olika intressen. Begreppet har på svenska inom EFF-projektet översatts till egenmakt. Denna översättning är inte helt ovanlig i Sverige. Empowerment har ibland även översatts till egenansvar, och här tycker jag att man märker tydliga politiska undertoner, där man lägger ansvarsbördan på individnivå istället för att verka för mer genomgripande samhälls- och organisationsförändringar.

En annan paradoxal risk i samband med begreppets lansering i svenskt ordbruk är att empowermentmål i verksamheter inom det sociala området kan komma som direktiv "ovanifrån", som ett villkor för bidrag eller medel från myndigheter. Följande kan man läsa i direktiven om empowerment som ges av svenska ESF-rådet för att få medel från EQUAL-programmet:

"All verksamhet i Equal ska bedrivas med fokus på att bibehålla och stärka den egna förmågan att ta ansvar, förändra och påverka sin egen situation. Detta sker bland annat genom att de individer som står i fokus för insatserna inom Equal själva ska ha ett direkt inflytande på och kunna medverka i att ta fram projektidéer, genomföra idéerna och

¹⁵ Ett paradigm kan här ses som ett allmänt vedertaget synsätt eller arbetsmodell.

förvalta resultat och produkter från arbetet. System och institutioner ska förändras så att utsatta får utrymme och inflytande”.

Organisationer som Basta har sedan länge arbetat enligt ovanstående riktlinjer för sitt arbete, men nu kommer även alla andra som söker medel inom Equalprojektet att formulera sina verksamhetsmål så att de passar in på deras organisationer. Om empowerment blir ett ord som alla använder för att beskriva sina verksamheter oavsett hur verkligheten ser ut så riskerar begreppet snabbt att förlora sin användbarhet som redskap.

Vad innebär empowerment i praktiken på Basta / FUNK

Jag har ovan beskrivit att det finns de som anser att utmaningen inom socialt arbete med empowerment som mål ligger i att skapa de institutionella ramarna som tillåter att individerna själva kan ta makten. Hur överensstämmer målsättningar och ramverk på Basta / FUNK med principer för empowerment? I boken *”Self-Directed Groupwork – Users Take Action for Empowerment”* har Mullender & Ward (1991) sammanfattat gemensamma drag för arbetsmetoder som leder till empowerment i fem punkter. Nedan jämför jag dessa fem punkterna i tur och ordning med uttalade mål och ramar på Basta. Därefter kommer jag att problematisera möjligheterna till empowerment i det faktiska resultatet och hinder som kan uppstå på vägen.

1. ”Alla människor har färdigheter, förståelse och förmåga. Vi måste uppmärksamma dessa resurser snarare än negativa egenskaper”. (Mullender & Ward 1991)

På Basta har medarbetarna visserligen sitt förflutna drogmissbruk gemensamt, men man fokuserar redan under rekryteringssamtalet på individens positiva egenskaper, och på vad denne kan tillföra kooperativet. Tanken är att man skall finna en ny identitet som företagare, hantverkare, kooperatör etc.

2. ”Människor har rättigheter – speciellt i att bli hörda, att kontrollera sina egna liv, att välja om de vill delta eller inte”. (Mullender & Ward 1991)

Principen om oberoendets stolthet handlar om ett värmande av frihet och autonomi på flera plan (Meeuwisse 2001). Att vinna kontroll över droger och oberoende från myndigheter och

andra omgivande aktörer anses viktigt då missbrukarna återtar makten för vad de beslutar och gör och därmed också för både misslyckanden och framgångar. Basta bygger på uttalade principer om demokrati och brukarstyrning. Frivillighet anses vara ett ”inträdeskrav” på Basta, även om man när man väl blivit antagen som lärling måste förhålla sig till vissa regler och krav.

3. ” Människors problem reflekterar utöver personliga tillkortakommanden alltid frågor om förtryck, policy, ekonomi och makt.” (Mullender & Ward 1991)

Själva grundtanken i Basta som innovation / redskap är att genom arbete som rehabilitering vinna oberoende och makt att övervinna förtryck och personliga tillkortakommanden. Om makt och demokrati på Basta skriver Alec Carlberg (2001) följande utifrån deras ambitioner: ”Hur makt- och demokratifrågorna hanteras är avgörande för Bastas utveckling av två mycket konkreta och praktiska skäl. För det första är makt och inflytande som hänger samman med eget ansvarstagande en stark drivkraft i rehabiliteringen”....”Den andra aspekten på makt och ansvarstagande är att Basta bara kan växa och utvecklas om nya personer rycker fram och tar på sig ledaransvar.”

4. ”Människor som agerar tillsammans kan bli starka, och praktiken bör byggas kring detta.” (Mullender & Ward 1991)

Basta bygger på självhjälpsprincipen, och en av de ideologiska grundpelarna är solidaritet med andra. Till skillnad från många andra rehabiliteringsmodeller så bygger organisationen inte på hjälpgivare och hjälptagare, utan alla inblandade kan sägas vara givare och tagare, som tillsammans har ett gemensamt mål att använda de ekonomiska företagen som ”ett handfast redskap på vägen mot den abstrakta visionen, *ett gott liv*” (Carlberg 2001, s 24)

5. ”Att praktisera vad du lär ut, betyder att möjliggöra – inte att leda - och utmanar förtryck.” (Mullender & Ward 1991)

Principen om Exemplets makt som Basta säger sig vilja leva upp till handlar om att människor som själva tillhört samhällets utslagna visar att det är möjligt att förändra sitt liv i en positiv riktning. Genom prestigefyllda och ansvarsfulla positioner på Basta blir de levande bevis för att före detta missbrukare har resurser och att det aldrig är för sent att förändra sitt

liv. För människor som befinner sig i samma svåra situation som de själva en gång varit i kan de fungera som ledsagare och föredöme. (Meeuwisse 2001) En ledarroll som denna kan ta tid att växa in i. Jag kommer att återkomma till komplikationer kring ledarskapet som kan uppstå vid spridning.

Man kan av ovanstående jämförelse konstatera att Bastas institutionella ramar och uttalade målsättning stämmer väl överens med det som Mullender & Ward (1991) anser bör prägla arbete med empowerment som målsättning. Men även om dessa ramar och uttalade mål är en förutsättning för ett gott resultat, så finns risken – inte minst vid spridning – att retorik och praktik kan komma att se olika ut. Jag skall nedan föra ett resonemang kring hypotetiska begränsningar eller svårigheter som skulle kunna leda till målförskjutning under innovationens spridning. Detta hypotesbildande resonemang hämtar argument i teorierna om empowerment, och har bekräftats av händelser och samtal som jag har tagit del av under våren.

Spridningens påverkan på tidigare användare

Då Basta som innovation sprider sig, är det intressant att ställa frågan; vad som krävs av användaren för att resultatet skall bli det önskade, d v s empowerment, eller upprättelse för den lilla människan. Genom spridning påverkas de som redan använder sig av modellen Basta. Vad menar jag med detta? Jo; Den lokala spridningen innebär t ex nya deltagare att delegera kunskap och makt till, vilket gör att de ”gamla” deltagarna måste växa in i nya roller för att inte bli arbetslösa.

Att vara på Basta kan innebära att ständigt växa in i nya roller; dels genom den traditionella karriärstegen; dels genom det kaos som uppstår vid oförväntade personalförluster och slutligen genom modellens spridning som kan erbjuda nya människor nya uppgifter. En organisation som Basta måste räkna med en ganska hög omsättning av personal. Man kan förlora viktig arbetskraft genom framgång – att de går vidare i livet - eller genom återfall i missbruk. Detta innebär att man snabbt kan behöva sätta in ny personal i dessa uppgifter. På Basta har man utarbetat rutiner för att sprida kunskaperna kring viktiga poster inom t ex datahantering. Många väljer att stanna under flera år eller ”tills vidare” och anser att utmaningen med Basta är den karriär som man kan göra inom det näringsliv som bedrivs där,

eller i arbetet med organisationens samordnande uppgifter. Anna Meeuwisse (2001, s 72) har liknat den sociala struktur som finns på Basta vid en trappstege med skilda uppgifter och befogenheter för olika roller. De roller som erbjuds är t ex lärling, fadder, arbetsledare, provkooperatör eller kooperatör.

Då modellen sprider sig behöver uppgifterna delegeras. Om man vill växa in i nya områden och ”inta ny mark” så kräver detta en utveckling inte bara på organisationsnivå utan också på individnivå. Alec Carlberg skriver att om socialt företagande ska kunna bli en befrielsens hävstång för marginaliserade människor så måste de själva ta makten över sina företag (2001). Makten som han syftar på här relaterar till relationen som kooperativet har till omvärlden – till politiker eller tjänstemän som på ett eller annat sätt samarbetar med kooperativet. Men för att individen skall nå utveckling (eller empowerment) genom organisationen, så behöver man även se till de ledarroller som utvecklas på kooperativet, så att de tillåter den lilla människan att utvecklas. Det är en utmaning för de flesta organisationer att utveckla ett ödmjukt ledarskap som tillåter en expansiv, lärande organisation. Varför detta kan anses särskilt viktigt för en organisation som Basta eller FUNK utvecklar jag nedan.

Att våga släppa taget – Innovationens ständiga krav på dess användare

Kunskap är en maktfaktor, och det krävs stor ödmjukhet för att lära ut och kommunicera vad man kan, och att våga delegera arbetsuppgifter till andra, på ett sätt som gör att dessa växer. Vad händer när andra växer upp till ens egen nivå, och vart tar man vägen själv då man delegerat ut sina arbetsuppgifter. Vilka insikter och vilken tillit kräver detta av någon som i och med sitt nya liv på Basta (eller ett framtida liv på FUNK) genom sina nya uppgifter fått något värt att hålla sig drogfri för? Bastas spridning ställer ett antal krav på sina användare för att inte målsättningen om empowerment till individen skall gå förlorad. Spridningen innebär att nya människor får chansen att gå in i nya arbetsuppgifter, men den innebär också osäkerhet då dess tidiga användare måste bryta ny mark som ingen beträtt än efter att ha delegerat gamla trygga och konkreta arbetsuppgifter till andra.

Under mina vistelser på Basta - i samtal samt under intervjuer - så talas det ibland om människor som har lämnat kooperativet efter kortare eller längre vistelse på Basta. Då man resonerar kring orsaker till varför dessa inte lyckats (om så är fallet) så sägs det ofta bero på

att individen stagnerat, inte utvecklats på tillräckligt många plan eller blockerat andra i sin utveckling. Jag har även hört exempel på människor som delegerat sina uppgifter, för att sedan bli ganska vilsna i vad de skall företa sig då andra lärt sig göra vad de tidigare har gjort. Det verkar som att ju större ledarfunktioner man uppbär, desto mer kreativitet, ödmjukhet och mod krävs det, för att man skall kunna utföra de uppgifter som är nödvändiga för innovationens fortlevnad och spridning. Jag har också fått återberättat för mig exempel på tillfällen då individer med ledarposition lämnat Basta, och då detta har lett till att ett flertal människor som arbetat under personen genom uppbrottet fått utrymme att växa på ett sätt som inte var möjligt så länge individen satt kvar på sin position.

I en telefonintervju med Alec Carlsberg poängterar han att detta problem finns inom alla organisationer i samhället, men han menar att konsekvenserna kan bli mer påtagliga på en arbetsplats som Basta. Han förklarar:

”Människor som funnit en ny uppgift i livet genom arbete på Basta kan vara osäkrare på sin nya position än vad en välutbildad medelklassmänniska är. Om man har fått en position, så är man så lycklig över den och väldigt rädd att den skall bli hotad. Det kan vara mycket svårt i början att inte krampaktigt hålla kvar vid den maktposition man uppnått, men farorna i att inte våga släppa fram folk får väldigt kännbara konsekvenser. Varje gång en f d missbrukare växer en millimeter så kommer han också en millimeter längre bort från drogerna. Om detta hotas så hotas inte bara dennas status på Basta, det hotar även självrespekten och kommer att föra personen ifråga närmare drogerna.”

Resonemanget ovan bekräftar hypotesen om nödvändigheten av ett möjliggörande ledarskap på olika nivåer. Kennet Lantz, kooperatör på Basta som varit med sedan starten –94, berättar i ett samtal att de på Basta brukar tala om behovet av nybyggeranda hos dem som växer in i ledarskap. Detta är en egenskap som efterlyses även på FUNK då de nu skall bygga upp allting från grunden. Thomas Fröberg har vid upprepade tillfällen betonat vikten av att få människor med rätt inställning, och som är beredda att ändra färdriktning på ett livsavgörande sätt. Han menar att man måste våga *släppa taget om det gamla* för att kunna växa in i något nytt. (Se mer om detta på s 28)

Ingen empowerment utan möjliggörande ledarskap

Om en organisation som FUNK eller Basta (eller annan användare av innovationen) inte lyckas med detta lärande, möjliggörande ledarskap, så finns risken att ramar som var skapade för empowerment kan komma att innebära nya förtryckande system. Alec Carlberg (2001) beskriver behovet av insiktsfulla ledare på följande vis;

”Det är tillgången på kloka och skickliga arbetsledare som är tillväxtens verkliga flaskhals, och inte att det skulle saknas lediga rum eller meningsfulla och produktiva arbetsuppgifter. Sådant kan alltid ordnas.”

Innovationen bygger på ett antal beståndsdelar som är beroende av varandra; en framgångsrik produktion ger en mer effektiv rehabilitering och vice versa. För att få effektivitet i företagen så är det viktigt att resurserna tas tillvara och människor utvecklas. För att innovationen Basta (FUNK) skall fungera så kan empowerment anses vara en nödvändig beståndsdel.

De institutionella ramarna som uppmuntrar empowerment eller att den lilla människan får makten att utveckla sina inneboende resurser innebär inte minst ett ledarskap på olika nivåer som uppmuntrar till detta. En av Bastas ideologiska grundpelare heter oberoendets stolthet och den symboliserar en strävan efter oberoende både på individuell nivå och som organisation.

Känslor som osäkerhet p g a brist av kontroll kan förklara varför detta inte alltid sker.

KAPITEL SEX – ATT FORMA EN KÄRNGRUPP

Var rekryteras kärngruppen?

Under den tid som förflutit sedan planerna om FUNK först började konkretiseras har Thomas Fröberg varit den som drivit projektets förankringsarbete. Till och från har någon gått med honom en bit på vägen, varpå de av olika anledningar hoppat av. Först under det senaste halvåret har en kärngrupp börjat ta form. Sex individer har deltagit i de kurser, som hållits i syfte att förse denna grupp med nödvändig kunskap och att göra den till en välfungerande

enhet. För deltagarna har kursen också givit tillfälle att komma till klarhet om FUNK kommer att innebära något som de vill satsa på.

Thomas Fröberg har inte sökt lärlingar i första hand - som ju kommer färska från sitt missbruk och som uppbär finansiering av kommunerna under lärlingåret - utan han har sökt den kärngrupp som skall kunna utgöra entreprenörerna, eller arbetsledarna för det nya kooperativet. Detta innebär f d missbrukare, som har tillräcklig distans till sitt missbruk för att kunna utgöra exempletets makt, och som dessutom har kapacitet att starta och driva företag som bekostar kooperativets driftskostnader. Thomas Fröberg beskriver sig ha mött vissa svårigheter på rekryteringsfronten, vilket kan ha olika orsaker. Dels är det svårt att nå dessa människor. Han har framförallt fått kontakt med potentiella medarbetare genom kontakter med tjänstemän på socialförvaltningen. Thomas Fröberg berättar att det varit svårt att samla målgruppen på motiverings- eller rekryteringsmöten. Han har sökt allianser med andra frivillig- eller brukarorganisationer men har mötts av ett ganska svalt intresse. Organisationsmedlemmarna har ofta fullt upp med den egna verksamheten.

Det sociala system som Thomas Fröberg rekryterar från är alltså svårtillgängligt och de kommunikationskanaler som finns att tillgå - t ex socialsekreterarna - är kanske inte de bästa spridarna av innovationen, då de inte själva har använt sig av denna. Rogers (1995, s 23 - 28) menar att den största spridningen sker i sociala nätverk, då människor tar störst intryck av upplevelser andra har gjort i deras omedelbara närhet. Detta skulle kunna innebära att den ideala rekryteringen av lärlingar skulle ske av f d missbrukare som fått hjälp genom innovationen, och som rekryterade nya lärlingar i de kretsar de befinner sig innan rehabilitering. Detta vore svårt av två anledningar; dels behövs socialförvaltningens medverkan för finansiering under året som lärling, och dels kunde det föra med sig mycket negativa konsekvenser om nyomvända missbrukare skulle röra sig bland de aktiva missbrukarkretsarna.

De som under våren har gått på kursen har rekryterats från olika håll. En del har rekryterats från Basta. Thomas Fröberg gick i höstas ut med information om sina planer och bad dem på Basta som var intresserade att förena sig med honom i Göteborg att höra av sig till honom. Två anmälde sitt intresse, och har sedan dess förberett sig för detta. De har bl a varit

engagerade i fasadarbetet under våren, och hjälpt Thomas Fröberg med andra praktiska göromål under vårens förankringsarbete.

Att bryta mönster och våga något nytt

Thomas Fröberg beskriver att han upplever en stor skillnad mellan hur människor som blivit rehabiliterade genom Basta och människor som fått hjälp genom andra metoder upplever steget som krävs för att satsa på FUNK. För människor utanför Basta som är starka nog att utgöra kärngruppen så kan uppoffringarna som krävs kännas väldigt påtagliga. Detta kan innebära att ge upp eget boende och ev. anställning. Dessa mål kan i sig ha varit svåra att uppnå efter långvarigt missbruk. För människor som blivit hjälpta genom någon form av behandling kan det också vara svårt att anamma Bastas ideologiska grundpelare och företagstänkande. Thomas Fröberg förklarar i en intervju:

”Missbrukare som lyckats bryta ett missbruk med hjälp av behandling blir ofta väldigt begeistrade i att arbeta med människor, och de har ju då en annan modell än Basta med i bagaget. Steget från att ha blivit behandlad till att bli behandlare är inte så långt.”

Jag kommer att tänka på uppståndelsen kring nyheten för något år sedan då KRIS (kriminellas revansch i samhället) gick ut i media och sade att de ville driva fängelser. Människor präglas av sina erfarenheter, och ofta kan det logiska rollbytet ske inom den organisatoriska modell man präglats av. Man bryter sig loss för att bli ”den på andra sidan”. Om dessa människor förenar sig med FUNK måste man inte bara leva i sitt nya drogfria liv, man måste också skola om sig i ett nytt tänkande. Man lämnar en trygg situation, kanske ett välbetalt jobb för något som kan kännas nytt och otryggt.

För människor från Basta kan detta steg istället ses som en utveckling och en möjlighet att göra karriär inom välkända ramar som innebär trygghet. De är rehabiliterade genom arbete och har lärt sig att praktisera och anamma de ideologiska grundpelarna. I intervjuer bekräftar basta-medarbetarna att Basta har inneburit en chans att bygga upp sina liv, och flytten till Göteborg en möjlighet att kunna växa in i nya ansvarsuppgifter. För Thomas Fröberg är det naturligtvis en styrka att hans medarbetare har erfarenheter av livet på Basta, som kan komma till användning i FUNKs framtida med- och motgångar. De är ”experter” på att använda sig

av innovationen. Samtidigt har de kanske inte levt drogfria utanför Bastas drogfria zon, vilket ”ickebastianer” som är potentiella FUNK-medarbetare som regel har gjort.

Om man relaterar detta till de nämnda spridningsteorierna, så skulle man kunna säga att innovationen har en större observerbarhet för bastianerna, som fått god inblick i vad innovationen innebär både genom sina egna erfarenheter, och genom att ha tagit del av andras erfarenheter t ex entreprenörernas. Bastas ideologiska tankar om exemplets makt överensstämmer väl med Rogers spridningsteori om att användare i ens omedelbara närhet har stort inflytande på ens eget handlande.

Det finns en del att säga om Basta / FUNKs tillämplighet, d v s modellens överensstämmelse med omgivande värden och normer. För dem som ser på rehabilitering enligt behandlarparadigmet (se s 22) – detta må vara tjänstemän, eller f d missbrukare – kan innovationen vara svår att acceptera och ta till sig. Men mot bakgrund av den traditionella missbrukarvårdens svårigheter att demonstrera goda behandlingsresultat kan det finnas en viss beredskap att pröva något nytt. Att missbrukare kan ha svårt att återintegreras i samhället och på arbetsmarknaden vet de flesta. Detta talar för att Bastas metoder i detta sammanhang har hög tillämplighet. Innovationen har dessutom visat sig vara relativt lätt att förankra i olika politiska läger (Carlberg 2001, s 10 - 11).

Kärngruppens betydelse

Då jag vid min första intervju med Thomas Fröberg frågade vad han tyckte var den viktigaste egenskapen hos framtida medarbetare nämnde han två saker. Stabil drogfrihet var viktigt, samt förmågan att kunna fatta beslut. Han sökte individer som var beredda att satsa ett antal år på att bygga upp arbetskooperativet, som inte skulle ge upp vid motgångar. Efter ett par års försök att skapa en kärngrupp var det en sådan helhjärtad benägenhet att satsa allt han eftersökte mer än något annat. Jag har under våren, bl a under FUNK-kursen märkt att Thomas Fröberg fortfarande brottas med denna fråga: Vem av dem som sitter här har jag egentligen med mig när det blåser hårdare? Fröberg återkommer ofta i samtal och intervjuer till att denna helhjärtade satsning är en viktigare egenskap än goda idéer eller användbara erfarenheter. Vid vår sista intervju upprepade han att han hellre ser att kärngruppen består av två personer som satsar 100 % än fyra som satsar 75 %. Thomas Fröberg har varit tuff då han

informerat rekryter om vad det kommer att innebära att arbeta på FUNK. Han berättar följande:

”Jag har varit tydlig med att det inte kommer att vara någon dagverksamhet eller ett tillfälligt jobb som kan ge någon förlängning på a-kassan. Med den inställningen har varken FUNK eller personen i fråga något att vinna på ett samarbete. Med lärlingar måste man räkna med avhopp, men kärngruppen måste formas så stabilt som möjligt så att den tål påfrestningar under-, ovan- och utifrån.”

Vid mitt första besök i Göteborg i början av mars månad 2002 var jag med och besiktigade en fastighet några mil utanför staden. Med under besiktningen var - förutom jag själv, Thomas Fröberg, och utvecklingssekreterare Anna Pallarp - de två Bastamedarbetarna som hade ställt sig till FUNKs förfogande. Fastigheten var vackert belägen och spännande på många sätt, men det som framför allt var värt att notera vid detta tillfälle skedde mellan de tre som skulle starta detta arbetskooperativ tillsammans, och som nu för första gången hade en konkret uppgift att lösa. I korridorerna uppstod många intressanta diskussioner om hur man skulle kunna gå tillväga ekonomiskt och praktiskt om man skulle starta arbetskooperativet på denna plats. Framtiden blev påtaglig och levande på ett nytt sätt. Thomas Fröberg sa efteråt att det jag hade fått vara med om var unikt, i det, att nu började det hända ”på riktigt”. För första gången var FUNK en grupp människor som tillsammans skulle få detta att fungera. Trots att han nått många framgångar då han förankrat och banat väg för visionen hos myndigheter och politiker så kände han att arbetsgemenskapen under dessa dagar representerade en startpunkt för viktiga processer i FUNKs historia.

Ovannämnda episod visar hur viktig kärngruppen är för att ett arbetskooperativ av detta slag skall finna sin styrka. Enligt en av de principer som nämns på s 21 så blir människor som agerar tillsammans starka, och om det stämmer att detta leder till empowerment så vore denna grupps gemensamma krafter svåra att ersätta med en stark ledare eller styrning ovanifrån. På senare tid har dock Thomas Fröberg berättat att han jobbar hårt med att gruppen inte skall glida isär, då de arbetar på olika håll, och ännu inte har en gemensam fastighet att samla sin verksamhet kring. Enheten som föregår det gemensamma agerandet är kanske inte självklar, utan blir något man måste arbeta med.

Kärngrupp i utveckling

Med medel från länsstyrelsen har Thomas Fröberg köpt upp en utbildning för potentiella framtida FUNK-medarbetare under ledning av konsult Ingvar Nilsson tillsammans med sin fru, psykoterapeut Eva Nilsson - Lundmark. Kursen sker på Basta under 2002 i fem tvådagarssetapper, och vid skrivande stund har fyra av dessa tillfällen gått av stapeln. Det övergripande syftet med dessa kurstillfällen har enligt den preliminära planeringen varit att skapa en fungerande kärngrupp och att skapa förmåga att sätta och inleda arbetet. Kursen skulle ge kunskap bl a i att starta och driva företag, demokratiskt ledarskap, planering, kommunikation och konflikthantering. Ingvar Nilsson har uppmuntrat Thomas Fröberg att inte bara inbjuda dem som bestämt sig för att vara med, utan även bett honom att erbjuda kursen till människor som kanske kunde tänka sig att medverka, dels för att gruppen skulle bli större, och dels så att man skulle ha reserver vid avhopp.

Deltagarna har vid dessa kurstillfällen alternerat mellan kreativ optimism och mer introverta stadier av eftertanke. Man har brutit ner mål i delmål för att konkretisera vad som krävs av var och en för att uppnå det mer långsiktiga och i dagsläget abstrakta målet om ett Basta i Göteborg. På begäran av Thomas Fröberg tog man tillsammans ett beslut att efter sommaruppehållet i juli 2002 sluta gruppen. Detta skulle innebära att de som dyker upp vid det första kurstillfället i augusti, skulle ha bestämt sig för att satsa på FUNK ett antal år framöver. Men redan under det andra kurstillfället i maj blev planerna så konkreta att gruppen kände sig manad att göra en preliminär inventering över hur var och en tänkte sig sin framtida finansiering och tidsinvestering. Jag fick intrycket av att denna tydlighet bidrog till att gruppen blev tryggare, och inte minst Thomas Fröberg uttryckte en tillfredsställelse över att var och en offentliggjort sina planer. Tydligheten innebar inte att alla valde att satsa på FUNK, utan den ledde också till vissa avhopp.

FUNK-kursen har inneburit ett redskap för kärngruppens potentiella medlemmar att nå beslutsfasen enligt Rogers spridningsteori. Det strategiska upplägget då deltagarna fått vända in och ut på sina frågeställningar och måla upp tänkbara framtida scenarier har gjort att vissa gjort ett val att reproducera innovationen i Göteborg, medan andra har hoppat av. Dessa aktiviteter har inneburit vad Rogers skulle kalla kunskapsfasen och övertygelsefasen. I

dagsläget arbetar fyra kärngrupsmedlemmar i Göteborg i något som skulle kunna kallas implementeringsfasen.

KAPITEL SEX – VAD KRÄVS AV ENTREPRENÖREN?

Thomas Fröberg har berättat att då han först besökte Basta, och entusiasmerades över vad människor praktiserade där, hade han inte så mycket kunskap om missbruksrehabilitering i Sverige. Han hade tagit sig ur sitt eget missbruk utan någon vistelse på behandlingshem eller dylikt, och hans första tanke var att det måste finnas ett antal Basta över hela Sverige. Innovationen Basta har entusiasmerat många politiker, tjänstemän och filantroper och har vunnit stor popularitet i olika läger. Hur kommer det sig att spridningen av Basta inte gått snabbare? På Basta berättar kooperatör och rehabiliteringsansvarige Kenta Lantz att det med jämna mellanrum dyker upp människor som säger sig vilja starta liknande projekt, inte minst efter studiebesök. Men dessa försök har hittills inte resulterat i att det idéburna projektet Basta reproducerats.

Då jag ställer frågan till Alec Carlberg så svarar han följande:

”Jag tror att anledningen är att innovationen är så jobbig att ”sätta igång”. Modellen är inte speciellt svår, men det krävs jättemycket och många orkar inte. Man behöver inte vara speciellt utbildad, men det innebär mycket ”gnetande”, och att man vet vad man vill. Man får inte fastna i detaljerna utan måste arbeta för de övergripande målen.”

På frågan om Basta är en komplex innovation torde svaret både vara ja och nej. Nej för att den inte är särskilt svår att förstå, och enligt Carlberg krävs det inte någon speciell erfarenhet eller utbildning hos entreprenören. Ja, eftersom innovationen kräver mycket tålamod, disciplin och målmedvetenhet hos dem som vill reproducera den. Thomas Fröberg har visat en påtaglig målmedvetenhet, och uthållighet för att förverkliga FUNK. Detsamma gjorde Alec Carlberg vid Bastas start och gör än idag. Följande råd ger han i ”Socialt företagande” (2001, s 61):

”När är man illa ute? När allt börjar fungera och man drar en lättnadens suck. Det är lätt att invaggas i tron att företagets framgångar är bestående. Det är svårt att känna sig motiverad att kritiskt genomlysa verksamheten när den är framgångsrik.”

Hur har innovationen fått en användare i Thomas Fröberg?

I teoriavsnittet tidigare belyser jag den diskussion som olika forskare fört om vilket som kommer först, behov eller kunskap om en innovation. I Thomas Fröbergs fall är det tydligt, att behovet som han erfarit, har gjort att han aktivt sökt upp innovationen Basta. Idén om att FUNK skulle vara ett företag där f d missbrukare tillsammans kunde finna rehabilitering genom arbete var redan född, och beskrivningen av denna ledde någon att tipsa Thomas Fröberg om Bastas existens. Då han senare fick ett exempel genom Basta, och ramar genom de ideologiska grundpelarna har detta inneburit en inspiration, samtidigt som det ökat innovationens observerbarhet för honom samt dess prövbarhet vid upprepade praktiktillfällen.

Thomas Fröberg har berättat att han under sitt första besök på Basta slogs över hur glada människorna verkade här – både de med lång och de med kort drogfrihet. Han upplevde miljön som kreativ, och jämförde stämningen med hur man på andra ställen - som ger hjälp till missbrukare - stöter på människor som lämnat sitt missbruk sedan många år, men som ser väldigt molokna ut. Om man ser på spridningens olika faser som beskrivs tidigare, så kan man betrakta Thomas Fröbergs intryck på Basta som en händelse som utspelade sig i bekräftelsefasen, eftersom Thomas egentligen redan hade bestämt sig för att starta FUNK. Ett sådant resonemang kompliceras av det faktum att han först vid besöket på Basta fick insyn i modellen och kunde göra ett val beträffande dess olika beståndsdelar. Det är svårt att resonera kring implementering av innovationen Basta. Thomas Fröberg har i dagsläget arbetat under två år för FUNKs tillblivelse, och detta måste ju vara att anse som en del av implementeringsfasen eftersom det är det praktiska agerandet som följt på beslutet att anamma innovationen, även om den ännu inte är i funktion.

Hur ser ”igångsättaren” på sin uppgift?

Vid FUNK-kursens introduktion ombads Thomas Fröberg att beskriva sig själv och inledde detta med att säga att han var ett medlem i FUNK. Han beskrev hur han hela tiden tänker på hur de

skall få FUNK att fungera. Vid ett intervjutillfälle berättade han att han trodde att han kommer att arbeta med detta under resten av sitt liv – kanske inte under samma former – men på något sätt. Thomas Fröberg ser sig själv som en entreprenör, och förklarar:

”Att vara en entreprenör innebär att om man har bestämt sig för någonting så försöker man uppnå detta tills man har testat alla möjliga vägar. Detta är inte så ovanligt - även den som driver den minsta frimärksaffären måste tänka på detta sätt. Egenskaper som jag anser viktiga är att ha en viss realism och framförhållning, och att hela tiden räkna med helhetsbilden och ramarna. Man måste ha många års planering, och det är viktigt att ha en levande vision som är förankrad i verkligheten idag.”

Ovanstående citat skulle kunna visa på varför Thomas Fröberg kommit så långt i sina planer med FUNK då det enligt Alec Carlberg kräver mycket målmedvetenhet och ”gnetande”.

Då Thomas Fröberg och jag diskuterat kring ledarskap och om den ideologiska grundpelaren exemplets makt, så har han poängterat att han känner ett ansvar då det gäller dess efterlevnad på FUNK. Han har berättat om observationer han gjort kring personer på Basta som han beskriver i ordalag som ”en riktig klippa”, och då menat att de är ödmjuka i sitt ledarskap, och föregår med gott exempel. Inte minst då det har krävts praktiska insatser, som under fogfyllnadsarbetet under april – maj 2002, så har han poängterat, dels hur viktigt det är att visa ett gott exempel gentemot kunden, och dels att det är viktigt att han själv, som ju annars har många administrativa uppgifter, har gått in och gjort ett handtag. Ledarskapsfrågan i förhållande till exemplets makt har även varit aktuell då han återgett resonemang som han haft med människor som velat starta upp FUNK tillsammans med honom, och som redan från projektets start velat säkra vissa förmåner till ledarna, som t ex exklusivare ”personalhus”. Detta berättar Thomas Fröberg att han tillbakavisat och menat att detta kanske blir möjligt i längden, men i startskedet är det viktigast att bygga upp gemenskapen mellan dem som skall driva kooperativet, och inte starta med någon slags ”dom och vi känsla”.

Thomas Fröberg beskriver sin framtida roll som en typ av platschef. Han kommer att representera FUNK utåt, och kommer att vara borta periodvis i samband med möten med Basta och Equalprojektet. Han tror att han även i framtiden kommer att ha mycket med

kommunen och länsstyrelsen att göra, och ser det som sin uppgift att de inte ”glöms bort borta i skogen med förköpta platser och dör ut”¹⁶.

Thomas Fröberg visar medvetenhet kring nödvändigheten av delegation och att leda genom att vara ett exemplars makt. Men han erkänner även att det i dagsläget inte är helt enkelt att släppa in nya individer i arbetet med att forma FUNK, efter att i två år ha burit visionen relativt ensam. Nya medarbetare kommer med egna erfarenheter, och kommer att vilja sätta en prägel på FUNK. Vissa element är fastställda, som anammandet av de ideologiska grundpelarna, och tanken på företagandet som central vid rehabiliteringen. Jag har tidigare nämnt att även detta kan gå emot önskemål som vissa kan ha som t ex skulle vilja använda FUNK till att ge människor behandling eller terapi enligt andra modeller. Men om man utgår ifrån att personerna i kärngruppen köper konceptet Basta, så kvarstår det fortfarande för dem att sätta sin prägel på FUNK, och att axla ansvaret tillsammans med Thomas Fröberg. Denna process har bara precis börjat, och Fröberg bekänner en rädsla över att FUNK skall bli något annat än det som han arbetat och rekryterat människor för, t ex ett behandlingshem istället för ett företag. Han medger att hans försök att skydda innovationens särart kan uppfattas som hämmande på andras initiativ. Det skall bli spännande att se hur gruppen kommer att fördela ansvarsuppgifterna, och på vilket sätt de olika medlemmarna kommer att sätta sin prägel på FUNK framöver. Ett problem som gruppen kommer att behöva tackla är att Thomas Fröberg tills nu som han säger är ett med FUNK, och sitter inne med kunskap och kontakter. Hur kommer han att förankra och delegera på ett sådant sätt att gruppen känner delaktighet och tillförlit?

Hur ser omgivningen på igångsättarens uppgift?

Under den tid som jag följt arbetet med FUNK så upplever jag att Thomas Fröberg får mycket bekräftelse i sin roll som drivkraft och eldsjäl i FUNK. Många har vid tillfällen då jag varit med berömt honom framför allt för hans uthållighet – att han genom olika motgångar inte gett upp.

Utvecklingssekreterare Anna Pallarp, ansvarig för resursfördelningen till olika frivilligorganisationer i Göteborgs stad, och som på olika sätt stöttat Thomas Fröberg under

¹⁶ Det har senare visat sig svårt att få kommunen att förköpa platser eftersom lagen om offentlig upphandling förhindrar detta.

de gångna åren, berättade under vår intervju att Thomas Fröberg kommit för att tala med henne om sina planer efter att ha varit på Basta, och att han varit väldigt tydlig med vad det var han ville göra, och vad det var i denna idé som intresserade honom. Hon berättade att hon inte så ofta träffar människor som är så fokuserade i sitt agerande. Hon beskriver Thomas som en väldigt envis och målmedveten människa, och att hon har uppskattat att han har dessa egenskaper då hon ser Basta som ett riskprojekt.

Under FUNK-kursen har medlemmarna vid upprepade tillfällen bekräftat Thomas Fröberg. Vid utbildningstillfället i Maj spenderades en dag till att reflektera kring grupp- och konflikthantering, och vid ett tillfälle fick de olika medlemmarna tillfälle att reflektera kring hur de själva upplevt grupper de deltagit i, och vilka roller de intagit i dessa. Något som jag uppfattade som slående var i hur hög utsträckning dessa människor med långvarigt missbruk bakom sig hade uppfattat sig som ensamvargar i grupper, med något enstaka undantag. Den gemenskap som de flesta återgav som positiv hade skett på fängelset, eller på Basta för dem som levt där. Många beskrev hur de tidigare i olika sammanhang hade försökt ta över grupper eller projekt, med tvivelaktiga resultat. Då en av deltagarna berättade om tidigare beteendemönster tog han samtidigt tillfället i akt att bekräfta Thomas Fröberg som ledare över projektet, varpå han försäkrade att han i detta projekt skulle agera annorlunda än tidigare genom att bryta mönstret att försöka ta över ledningen över FUNK. Någon annan hakade vid detta tillfälle på och menade att det var tur att Thomas Fröberg visat odiskutabla ledaregenskaper, för annars skulle han ha kommit att bli ifrågasatt.

Då jag intervjuade Alec Carlberg om möjliggörande ledarskap frågade jag bl a hur man hittar en balans mellan att ge människor fria händer och styrning för att projektet skall leda till empowerment. Han svarade följande:

”Problemet uppstår då det finns ett tomrum som inte uppfylls av ledarskap, och då kommer massor av olika viljor och människor att vilja lägga beslag på detta. De som vet vad de vill ideologiskt måste lägga beslag på tomrummet, och sedan kan folk komma med och påverka. De ideologiska grundpelarna har varit avgörande för oss i det förflutna. Vi har kunnat gå tillbaka till dem, och utan dem hade ingenting fungerat. Man måste vara medveten om vad man gör, vilka ideologiska mål som verksamheten har och varför. Bli konkret på något slags basplan”

Thomas Fröberg har envist velat säkra vissa ramar för FUNK, och människor i hans omgivning har vid olika tidpunkter ifrågasatt dessa. Om man väljer att tala kring de valda grundpelarna så har bl a "Arbetets roll", "Oberoendets stolthet", samt "Exemplets makt" ifrågasatts. Ifrågasättandet av dessa principer har bl a skett av potentiella medarbetare, samt av tjänstemän i Göteborgs stad. Om man utgår från Alec Carlbergs citat ovan så är envishet nödvändig, inte minst i början, för att "tomrummen" skall fyllas av den ideologi som senare kommer att genomsyra projektet. Alec Carlberg menar att Basta vunnit mycket på att i början vara "övertydliga" med vad de ville åstadkomma.

KAPITEL SJU – RELATIONEN MELLAN BASTA OCH FUNK

Utveckling av ett nära samarbete

Under de gångna två åren har samarbetet mellan Basta och FUNK successivt blivit alltmer intensivt. Vid det första mötet i Maj 2000 då Tomas Fröberg tillsammans med en vän besökte Basta, förhöll sig Bastas företrädare enligt Fröberg uppmuntrande och positiva men samtidigt försiktigt avvaktande till att FUNK skulle reproducera Basta i Göteborg. Flera personer på Basta har i samtal återgett hur de studerat Thomas, och efterhand kommit fram till att han är en kille att lita på, som håller för motgångar. Sedan det första mötet har de två organisationernas framtid blivit alltmer sammanflätade. Thomas Fröberg har nyligen blivit kooperatör på Basta, med uppdrag att starta upp en andra enhet i Göteborg. Ett utbyte har även skett från andra hållet, genom att Bastakooperatörerna Åsa Wihlborg och Alec Carlberg tagit plats i FUNKs styrelse.

En möjlig utveckling som omnämnts både av Thomas Fröberg och Bastas företrädare är att FUNK kan komma att få namnet Basta, och bli en del av Bastas organisation i framtiden. För FUNK skulle detta innebära fördelar eftersom Basta är ett etablerat företagsnamn både då det gäller de företagsinriktningar som Basta och FUNK kommer att ha gemensamt samt då det gäller missbrukarhabilitering. För Basta innebär en spridning av de egna metoderna - med tillhörande ideologi större socialpolitisk genomslagskraft. De två enheterna skulle i framtiden potentiellt kunna utbyta tjänster, kunder och personal, samt samordna utbildningar och politisk påtryckning. Men om FUNK kommer att anta namnet Basta så kommer detta även att innebära att Basta kommer att ha ett större intresse över FUNKs sätt att förvalta detta. Detta

kan komma att innebära begränsade möjligheter för FUNK att sätta sin egen prägel på verksamheten framöver. I intervjun med Kennet Lantz understryker han dock vikten av att FUNK "finner sin egen själ". På samma tema säger Alec Carlberg:

"Det är viktigt att det är ideologin i projektet som bör sprida sig, och inte nödvändigtvis de konkreta lösningarna på Basta. Då människor besöker Basta så ser de kanske 10 % av verkligheten, och då de åker hem är det kanske de fina husen och verksamhetsformerna de vill kopiera."

Jag får inte intrycket av att Alec Carlberg inledningsvis har haft så mycket med utvecklingen i Göteborg att göra, från de samtal jag haft med honom eller från Thomas Fröberg. Han sade sig vara nyfiken på hur det gick och att han ville vara Thomas Fröberg behjälplig om han kunde. Utvecklingen i Göteborg har levt sitt eget liv och är inte initierat eller pådrivet av moderorganisationen, även om FUNK genom samarbetet fått stöd och legitimitet under förankringsfasen. Då jag frågar Thomas Fröberg vem på Basta som han har mest kontakt med så menar han att det beror på vad det gäller. Ideologiska diskussioner för han med Alec Carlberg, och gäller det ekonomi så ringer han ekonomiansvarige Lars Svedin. Om han vill tala om rehabilitering så kontaktar han Kennet Lantz, och vill han diskutera EQUAL-projektet så pratar han med koordinator Kristina Blixt eller kooperatör Åsa Wihlborg.

Men då det under den senaste tiden uppstått ett dödläge i att få kommunen att investera i fastighet så har Alec Carlberg på ett mer aktivt sätt gått in för att bearbeta tjänstemän och politiker i Göteborg. Då det nu har blivit aktuellt att Basta investerar i en fastighet som FUNK kommer att hyra, har detta medfört att Alec Carlberg tagit plats i FUNKs styrelse, och organisationerna har på olika sätt kommit närmare varandra.

Bastas existens gör att innovationens observerbarhet och möjlighet till prövbarhet ökar, både för dem som kommer att utgöra kärngruppen, för framtida kunder (som i fallet med fasadarbetet), samt för projektets sponsorer (av startmedel samt finansiering till individers rehabilitering). Thomas Fröberg har under förankringsprocessens gång kunnat forska i Bastas historia och se hur de gick tillväga, för att sedan välja att göra likadant eller att ta en annan – i dagsläget kanske bättre väg. Ett antal personer av dem som Thomas Fröberg är i kontakt med var med och banade väg för Basta, nämligen Alec Carlberg, ekonomiansvarige Lars Svedin,

rehabiliteringsansvarige Kennet Lantz, samt konsult Ingvar Nilsson. Genom dem får Thomas Fröberg kontinuerlig feedback på arbetet i Göteborg.

Genom Equalprojektet, där både FUNK och Basta ingår, har man fått 6,5 miljoner kronor för utveckling och spridning av socialt företagande, och för arbete för utslagna gruppers egenmakt (eller empowerment). Förutom företagsnamnet Basta, så kommer Basta att tillhandahålla FUNK två kvalificerade medarbetare under tre år för att bygga upp verksamheten. Man kommer att ha ett utbyte av utbildningar och gemensamt utvärdera verksamheterna samt sprida information om metoderna.

Är innovationen en återupppfinning?

Det är naturligtvis intressant att spekulera över på vilket sätt FUNK eventuellt kan komma att skilja sig från Basta i framtiden, och vilka aspekter som kommer att vara lika. Detta vet vi i dagsläget inte så mycket om, men jag har ändå ställt frågan i intervjuerna jag har genomfört. Enligt Rogers sker det ofta en förändring i implementeringsfasen, och sådana förändringar kallas för återupppfinning. Han nämner sex olika skäl till återupppfinning (se s 17). Vi vet fortfarande inte om och hur FUNK kommer att skilja sig från Basta, men Basta är i sin tur inspirerat av San Patrignano, och i förhållande till den italienska förlagan kan man peka på ett antal olikheter som gör skäl i att kalla Basta för en återupppfinning.

Liksom på San Patrignano har man på Basta velat skapa framgångsrika ekonomiska spetsföretag, och här har man kanske med tidens rätt kommit en bra bit längre på San Patrignano. Det italienska kooperativet har dessutom vuxit sig större, även om de i dagsläget är något färre än i mitten av 90-talet då de hade mer än 2000 medarbetare¹⁷. Det faktum att svenska förhållanden skiljer sig från italienska kan förklara vissa olikheter, liksom det faktum att Basta startats upp med hjälp av stöd från offentliga myndigheter som t ex de fyra stödkommunerna man omgav sig med i starten, och inte genom en filantrops personliga kapital¹⁸.

¹⁷ Se t ex Hansson & Wijkström eller www.sanpatrignano.com

¹⁸ San Patrignano startades av hotellägaren Vicenzo Muccioli som var verksam i Rimini. Tillsammans med några goda vänner tog han sig 1978 an ett mindre antal ungdomar med drogproblem på sin lantegendom San Patrignano, vilket var starten för den nuvarande verksamheten. (Hansson och Wijkström, 2001)

Många som har besökt både Basta och San Patrignano, har återberättat för mig att man finner Basta mer demokratiskt och San Patrignano mer auktoritärt. Alec Carlberg berättar att han länge fann drivkraft i inspirationen han fått då han besökt San Patrignano, och att han fortfarande är imponerad av deras företag. Men han menar idag att San Patrignano i en jämförelse med Basta praktiserar en mer strikt pedagogisk inlärningsmodell. Rehabiliteringen bygger på liknande principer, men på San Patrignano försöker man uppnå målen genom en striktare disciplin, medan man på Basta strävar efter demokratiska processer. Alec Carlberg menar vidare att det finns poänger med att inte bara lära sig något mekaniskt, utan att faktiskt förstå varför man gör något, och att det är bättre med ”morot än piska”.

Om detta är ett konkret exempel på skillnad mellan Basta och San Patrignano, så skulle anledningen kanske kunna sökas i Rogers resonemang på s 17: Där står det att återuppfinnning kan ske då ”innovationen implementeras för att lösa många olika problem. Det problem som ursprungligen motiverade individen att söka sig till modellen kommer att avgöra hur innovationen kommer att användas”. Jag menar att utformningen av modellen kan vara beroende av hur entreprenören uppfattar problemets kärna. Alec Carlberg berättar varför han ville starta ”ett svenskt San Patrignano”:

”När vi gick in i detta så hade jag en socialpolitisk målsättning med Basta, medan andra kunde ha som målsättning att komma bort från drogerna. Min målsättning, eftersom jag inte gick på droger var att socialpolitiskt visa att jag var så trött på föraktet av människor som hamnat utanför, och på att man faktiskt aldrig gav dem en chans, fast man påstod att man gjorde det. Jag tyckte inte att man tog tillvara på folks resurser, och att detta var föraktfullt mot dem som var drogberoende. Jag trodde att om man startade ett eget företag så skulle man slå två flugor i en smäll. De som ville bli av med droger kunde göra det den här vägen. Tanken var att ge dem makten över sitt företag.”

En anledning till varför Basta har fått en mer demokratisk utformning tycker jag går att finna i ovanstående citat. Det upplevda problemet som entreprenören ville åtgärda först och främst var det förtryck som han upplevde att missbrukarna utsattes för i existerande system.

Vad finns det som talar för att FUNK kommer att skilja sig från Basta? Entreprenörerna har kanske vissa gemensamma drag, men de har mycket olika bakgrund. Alec Carlberg har en bakgrund inom politiken och inom klientrörelsen, medan Thomas Fröberg har erfarenheter som

egen företagare, och talar mycket om vikten att få upp lönsamheten redan från början. Alec Carlberg har inte själv varit missbrukare medan Thomas Fröberg säger sig vara en av ”målgruppen”. Alec Carlberg uppger ett socialpolitiskt syfte, och Thomas Fröberg talar om en önskan att ge f d missbrukare (inklusive sig själv) möjlighet att göra karriär på ett sätt som skulle vara svårt på den vanliga arbetsmarknaden. Sedan är utgångsläget i viss mån ett annat nu då FUNK reproducerar Basta eftersom Basta banat väg och visar upp ett praktiskt exempel. I FUNKs kärngrupp kommer det att ingå minst två personer som har blivit upplärda på Basta. Detta kan innebära fördelar som gör att FUNKs start går smidigare.

I dagsläget finns det dock mycket som talar för att FUNK kommer att påminna mycket om Basta. Det faktum att FUNK nu överväger att ta Basta-namnet, kommer att innebära att Basta kommer att ha ett intresse av en viss överensstämmelse för att skydda varumärket. Det ömsesidiga utbytet av styrelsemedlemmar och kooperatörskap (se s 39 - 41) innebär också ett intimt samarbete och kontinuerlig dialog, och det gör även EU-samarbetet och den nya överenskommelsen om fastighetssamarbetet. Om kooperativet hade startats mer självständigt från Basta hade chansen till (eller risken för) förändring av innovationen varit större. I Västerås finns t ex ett arbetskoperativ¹⁹ som startats och drivs av f d missbrukare, och som säger sig vara inspirerade av Basta och San Patrignano. Här har man valt bort boende – d v s lärlingarna bor i egna lägenheter, och man bedriver ett närmare samarbete med försäkringskassa och arbetsförmedling.

KAPITEL ÅTTA – NÄTVERKET I GÖTEBORG

Oberoendets stolthet under FUNKs förankringsfas

Många forskare anser att en hög grad av resursberoende och nära samarbete med fältets dominerande organisation förväntas leda till följsamhet, medan motsatsen leder till motstånd. (se t ex Johansson 2001) Alec Carlberg skriver i boken Socialt företagande (2001, s 42):

”Medvetenheten är stor om att Basta vuxit fram med stöd från offentlig sektor, men uppgiften har varit att så fort som möjligt växla över till företagande och en

¹⁹ Mer information om Västerås Arbetskoperativ finns att läsa på hemsidan www.arbetskoperativ.com

företagsidentitet. Oberoendet är viktigt både för den enskilde missbrukaren som länge varit beroende av sin omgivning, men det har även en socialpolitisk poäng.”

Han beskriver vidare att Basta idag har ramavtal med aktörer över hela landet, vilket gör att de inte är beroende av en eller några få offentliga kunder som därmed skulle kunna ställa krav på hur Bastas inre angelägenheter ska skötas.

Precis som vid Bastas projektering har Thomas Fröberg lagt ner ett stort arbete på att förankra FUNK politiskt och inom den offentliga sektorn i Göteborg (se kap tre). Liksom Alec Carlberg då han startade Basta äger Thomas Fröberg ingen privat förmögenhet som han skulle kunna investera i projektet vilket åtminstone inledningsvis gör honom beroende av andras goodwill och investeringar. Under den tid som jag har följt utvecklingen så har det varit intressant att följa balansakten att få med sig de tunga tjänstemännen och politikerna och att få dem att engagera sig och bli investeringsvilliga i projektet utan för höga krav på styrning eller motprestationer (som inte ligger i FUNKs intressen).

Förankringsarbetet som Thomas Fröberg har bedrivit har lett till ett stort intresse av att ha ett Basta i Göteborg. Både kriminalvården, politiker och socialtjänsten är enligt utvecklingssekreterare Anna Pallarp mycket positiva till projektets tillkomst:

”Jag är helt övertygad om att de tycker att det är intressant, eftersom de har sagt detta. De har aldrig ifrågasatt oss eller Thomas. Däremot kan det finnas en viss tröghet i systemet , att det skall vara paketerat på rätt sätt. Men det finns mycket missbruk, och det går dåligt för stadsdelarna. De betalar ju oerhörda summor på missbruksvård och andra kringkostnader, så det är klart att denna modellen är intressant. Genom detta slår man ju två flugor i en smäll; dels så får de här människorna chansen att göra något som de annars aldrig skulle få chansen till och samtidigt så sparar kommunen pengar.”

Terrängen var delvis förberedd av en vänsterpolitiker vid namn Zsolt Szanto, som för några år sedan försökte väcka ett intresse för innovationen i Göteborgs stad. Thomas Fröberg beskriver förankringsarbetet som roligt, och tycker sig ha fått mycket positiva reaktioner. Han menar att han fått mycket respekt, som någon som representerar målgruppen men känner ändå att han har suttit med på samma nivå och pratat. Thomas berättar att han fått

beröm för den förståelse som FUNK har haft för tid och långsiktig planering; att de inte har gått ut från början och sagt ”skaffa en gård till oss så skall vi fixa det här”.

Lokalfrågan har dock varit vårens återkommande dilemma och Thomas berättar att han länge upplevde att samarbetet stannat upp. Han berättar hur han i ett möte med kommunens representanter i november uppmanades att gå vidare och leta upp en lämplig fastighet – man bedömde att tiden nu blivit mogen för detta. Då ett antal förslag på fastigheter har lagts fram under våren, så menar Thomas Fröberg att detta inte väckt någon respons, varken ett ja eller nej, och han tror att ärendet inte ens kommer upp på dagordningen. Han menar att då staden redan lagt ut ett antal hundra tusen för att stödja starten för kooperativet, så vore det smart att skjuta till de miljonerna som krävs för att faktiskt få det att fungera. Då företagandet har varit framgångsrikt och redan är igång genom fasadarbetet har Thomas Fröberg i stunder av missnöje med kommunens respons berättat att han varit frestad att starta smått, oberoende av statligt investeringskapital, och växa långsamt, kanske först genom ett mindre bostadshus, och ett par lärlingar. Detta skulle ge dem ett starkt oberoende och brukarmakt, då de inte skulle vara beroende av försäljningen av rehabiliteringsplatser i samma utsträckning.

Utvecklingssekreterare Anna Pallarp har suttit som en mellanhand mellan beslutsfattare och Thomas Fröberg, och hon har under våren försökt att introducera honom till nya investeringskontakter, t ex Björn Fries, regeringens narkotikasamordnare som är ansvarig för de s k MOB - pengarna. Hon har även framfört önskemål om ökad dokumentation, samt att man skulle vilja ha en styrgrupp med kommunrepresentanter, vilket Thomas inte sett som funktionellt för FUNK. Hur lätt är det att förankra innovationen Basta i Göteborg, och vad finns att säga om det sociala systemet?

Det sociala systemet

Göteborgs stad präglas av sin bakgrund som hamnstad. Arbetarrörelsen och fackföreningar är starka aktörer på den politiska arenan. Enligt Staffan Johansson (2001) har Göteborg sedan flera hundra år haft ett välutvecklat samarbete med ideella organisationer. Han har i sin bok ”Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer” följt fyra frivilligorganisationer inom missbruk under det senaste halvsekle, och undersökt kommunens benägenhet till bidragsgivande, uppköp av sociala tjänster och styrning. Han skriver att en mer

företagsorienterad ekonomistyrningsmodell som baseras på prestationsrelaterad resurstilldelning (köp och säljmodellen) kommit att dominera offentlig ekonomistyrning från 90-talets början. I ett telefonsamtal med Anna Pallarp under hösten 2002 berättar hon att det finns olika uppfattningar inom forskningen om huruvida frivilligrörelsernas funktion som det offentliga förlängda arm skulle vara bra eller dåligt för organisationerna. Hon menar att många anser att man gör organisationerna en björntjänst genom att göra dem till lydiga organisationer. Men hon pekar även på Ulla Habermas forskning som menar att i skärningspunkten mellan det nya och det gamla så kan något dynamiskt uppkomma²⁰. Anna Pallarp berättar vidare att hon fortlöpande i sina kontakter med politiker och tjänstemän arbetat för att sprida förståelsen av vikten för FUNK att kunna nå oberoende:

”För att de här unika projekten skall kunna berika verksamheten måste vi sätta stopp för oss själva. Att hålla balansen mellan de här olika intressena som finns är just svårigheten med t ex mitt uppdrag.”

Anna Pallarp beskrev under vår intervju i februari 2002 hur ansvarsfördelningen i Göteborgs stad är uppbyggd, och vad hennes uppgift är. Kommunstyrelsen är det centrala organet, och sedan är staden uppdelad i stadsdelar med en liten nämnd i varje. I stadskansliet sitter planeringsledare för olika frågor, t ex barn och ungdom, storstadsfrågor eller hemlöshet. Dessa människor är en länk mellan tjänstemannakåren och de valda politikerna, och blir därmed mycket viktiga samarbetsparter. Anna Pallarp tycker att det fungerar, men saknar naturliga mötesplatser för att kunna föra diskussioner med politiker. Hon arbetar på Lundbys stadsdelsnämnd som hanterar missbruksfrågor, och är en av två utvecklingssekreterare som hanterar resursfördelning och utveckling av 120 organisationer inom det sociala arbetet. Enligt Johansson (2001, s 40) har denna uppdelning av områden funnits sedan 1990 då kommunen samordnade projekt för att finna lösningar till HIV /Aids-frågor som då var aktuella, och Lundby hade sedan en tid samlat specialistkompetens på området.

Johansson skriver (2001, s 47) att de kommunala aktörerna tycks ha betraktat de ideella organisationerna som ett slags informellt annex till den offentliga förvaltningen och deras intentioner verkar inte ha varit att få till stånd strikt affärsmässiga relationer med organisationerna. Även om Basta som innovation väcker mycket positiv respons, så kräver

²⁰ Ulla Habermas doktorsavhandling heter “En postmoderne helgen?”

den ett agerande av makthavare som går utanför de traditionella ramarna. (se kap fyra) Önskan om styrning genom t ex en styrgrupp kan vara exempel på en rädsla som kommunala aktörer känner över att förlora kontrollen. Thomas Fröberg spekulerar över om projektet med dagens krav verkligen kan kallas ett högriskprojekt, och menar att man vill försäkra sig till den höga grad att riskerna krymper till ett minimum. På frågan om det varit regelsystem eller organisationskultur som gjort att det tagit tid att få igenom beslut om tillräckligt finansieringsstöd för FUNK säger Anna Pallarp följande:

”Jag tror att det är både ramverk och organisationskultur. Kommunen är dubbelt handikappad vilket kan innebära ackumulerande svårigheter. Vi har valt att gå en annan väg än då Basta startade med hjälp av förköpta platser²¹, då det i dagsläget var lättare. Men om vi alla varit enade att det hade varit den bästa vägen att gå så skulle det nog finnas en viss flexibilitet i systemet. Ett stort problem ligger i att få tillräckligt många att förstå eller att vilja förstå viktiga element i FUNKS och Bastas verksamheter som företagandet och oberoendet. En del av dem som varit på Basta och hört t ex Åsa och Alec prata där får ju AHA- upplevelser, som sitter i, medan andra som kanske till och med varit där snart glömmer det väsentliga.”

Den största svårigheten med spridningen av innovationen Basta i det stödjande nätverket i Göteborg har kanske att göra med att dess metoder skiljer sig från dominerande föreställningar om missbrukarbehandling. Modellen kan strida mot synen på behovet av behandling / vård som dominerar bland dem som har utformat ramarna för resurstilldelningen ovan. Detta är ju i så fall inte unikt för Göteborg, utan skulle kunna spegla situationen på många platser i Sverige. Dess Tillämplighet är stor då det gäller att vinna goodwill från tjänstemän och politiker (se citat på s 41) men det kan vara svårt att förankra idéerna hos en tillräckligt stor skara som inte bara är positiva, utan som faktiskt har förstått de väsentliga förutsättningarna för innovationen. Den kräver ett agerande som går utöver de traditionella ramarna för resurstilldelning.

Thomas Fröberg protesterar ofta då människor i sin vokabulär närmar sig behandlingskulturen då de talar om FUNK, och vill då betona företagandet i konceptet. Men i de kretsar som han sökt investeringsstöd är man ovan att tänka på detta sätt. Hans kontakter med företagare i trakten har i stort varit potentiella kunder, och här berättar han att han fått mycket positiv

respons och ett intresserat bemötande. Trögheten som Anna Pallarp refererar till, och som Thomas blivit besviken över under våren kan delvis bero på en organisationskultur där besluten kan verka ologiska för den som presenterar sina förslag på ett ”felpaketerat sätt”, då tjänstemännen kan vara ovana i att tänka i företagstermer och att lämna ”behandlarparadigmet” (se s 22) till förmån för ett empowermenttänkande. Men Anna Pallarp menar att det utöver organisationskultur även är ramarna som skulle kräva anpassning om man ville gynna innovationens spridning. Även om de flesta vill ha ett Basta i Göteborg så visar det sig att innovationen kräver en satsning som går utöver de traditionella ramarna för uppköp och ramavtal med de ideella organisationerna.

KAPITEL NIO – SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Sammanfattning och analys

Syftet med denna uppsats var att undersöka förutsättningarna för spridning av innovationen Basta genom en fallstudie av FUNKS etablering i Göteborg. Jag ville även undersöka vad målsättningen om empowerment spelar för roll i denna process.

I detta arbete har jag utgått från en generell teori om innovationsspridning, och applicerat denna på ett speciellt fall. Teorin bygger på antagandet att en innovation har vissa egenskaper som underlättar eller försvårar dess spridningsförmåga. Den menar att spridningen av en viss innovation kommer att gynnas av relativa fördelar, hög Tillämplighet, prövbarhet, observerbarhet, samt liten komplexitet. Jag har i uppsatsen dragit slutsatsen att Basta sprider sig på olika nivåer, men ämnar här kortfattat återge vad som finns att säga om dess egenskaper i processen då FUNK blir till.

Att Bastamodellen anses lätt att förankra politiskt beror till stor del av dess *relativa fördelar*. För dem som lyckas ta sig ur sitt missbruk innebär den bl a arbete med karriärmöjligheter, och ett sammanhang som inte är tidsbegränsat. Det är en för kommunen ekonomiskt lönsam lösning, och för individen kan den innebära en utmaning eller språngbräda. Det finns dock en grupp i sammanhanget för vilka innovationens relativa fördelar inte är så stora, nämligen socialarbetare eller behandlingsassistenter vars yrkesroll inte har någon naturlig plats i

²¹ Se budgetförslaget från oktober 2002 i bilagan.

modellen, och som kan förlora mark om rehabiliteringssättet i högre utsträckning skulle ersätta befintliga behandlingsmetoder.

Då jag under studiens gång försökt få en bild av Bastas *tillämplighet*, så träder även här olika aspekter fram. Det går inte att säga enbart si eller så, vare sig utifrån målgruppens eller tjänstemännens synvinklar, utan svaret är beroende på hur individerna ser på problemet missbruk/ rehabilitering/ återintegrering. Av de tjänstemän som är skolade enligt behandlingsparadigmet (se s 22) kan man ha svårt att känna tilltro till metoderna. Bland de tjänstemän som FUNK har varit i kontakt med, har denna inställning inte verkat påtaglig, men regelverken de har att arbeta efter låser ändå in dem inom vissa begränsade ramar. Enligt liknande resonemang har det under Thomas Fröbergs rekrytering till kärngruppen framgått att det bland de f d missbrukarna finns dem som är så skolade i behandlingstänkandet att de inte i tillräckligt hög utsträckning kan ta till sig företagstänkandet i Bastamodellen. För dem i målgruppen som just uppskattar möjligheterna till den karriär och upprättelse som Basta erbjuder torde dock illämpligheten vara stor. Det är den även politiskt, där högern applåderar främjandet av individuellt ansvarstagande och företagsamhet, och vänstern stödjer tanken om kollektivt ägande.

Det har under de gångna åtta åren som Basta funnits inte kommit några efterföljare före FUNK, som anammat Bastamodellen i sin helhet, trots att projektet anses framgångsrikt och att många sagt sig vilja försöka. Tyder detta på att Basta är en *komplex innovation*, d v s att modellen är svår att förstå eller använda? I intervjuer med Alec Carlberg, Thomas Fröberg samt medlemmar av kärngruppen framgår att modellen just inte kräver särskilda förkunskaper eller skolning. Det visar även lättheten att förankra idén politiskt. Den är lätt att förstå sig på och stämmer väl överens med den arbetsmoral och syn på arbetets roll som vi har i vårt västerländska samhälle. Komplexiteten ligger snarare i att den är oerhört svår att sätta igång. Det finns få givna vägar för att finansiera starten för en dylik verksamhet, inte minst om den igångsätts av målgruppen. Metoderna kan anses befinna sig utanför ramarna så till den grad att det för varje reproduktion av modellen krävs inte bara tålmodighet och målmedvetenhet, utan också en stor mängd kreativitet för att mobilisera de resurser som krävs inför start. Utöver finanser är det en utmaning att finna den kärngrupp från målgruppen som har kommit så långt att den kan dra igång dels den ekonomiska verksamheten och dels

vara exempel i ett möjliggörande ledarskap. Av igångsättaren, eller förändringsagenten som Rogers skulle kalla honom krävs målmedvetenhet, ihärdighet och uthållighet.

I och med Bastas existens har innovationens *prövbarhet* och *observerbarhet* ökat för samtliga parter. Det faktum att Basta finns som exempel kan förklara att det nu blivit möjligt för målgruppen själva att reproducera innovationen. Thomas Fröberg har fått bekräftelse på att hans idéer är genomförbara, han har fått möjlighet att genom praktikperioder pröva metoderna, och han kan observera resultatet både genom att prata med dem som lyckats genom Basta och genom att få insyn i de ekonomiska företagen. Detsamma gäller kärngruppen som nu sluter sig till FUNK i Göteborg. FUNKs sponsorer och kunder av rehabilitering har även de möjlighet till att observera innovationen genom studiebesök på Basta, och att pröva resultatet genom att redan nu anlita Bastas rehabilitering. Tack vare innovationens *prövbarhet* och *observerbarhet* har FUNK fått sina första kommersiella uppdrag inom fasadarbete i Göteborg, där kunden fått förtroende för den professionalitet som funnits inom företaget. Läget var ett annat då Basta skulle startas och då många trodde att innovationen endast kunde fungera under italienska förhållanden.

I min studie ville jag undersöka vad målsättningen om *empowerment* spelade för roll i spridningsprocessen, och denna kan sägas vara en önskad konsekvens av innovationen. Innovationens ramar stämmer utmärkt överens med riktlinjer för socialt arbete med empowerment som målsättning. Thomas Fröberg beskriver att empowerment för honom är att målgruppen själva skapar detta företaget och lyckas att hjälpa varandra. Medvetenheten är dock stor bland både igångsättare och andra medarbetare att ramverk inte alltid är garantier för att den lilla människan i projektet skall kunna ta för sig och utvecklas. Det har under tiden jag följt FUNK och Basta ofta förts diskussioner om hur ett lämpligt ledarskap bör se ut, och man är medveten om att detta möjliggörande ledarskapet är ett måste för att *konsekvenserna* skall bli de önskade, nämligen empowerment - inte bara för kollektivet gentemot offentliga myndigheter- utan för individen. En *oönskad konsekvens* - om modellen skulle sprida sig - är enligt båda igångsättarna ett ramverk som Bastas med ett förtryckande ledarskap. Enligt Alec Carlberg har de ideologiska grundpelarna varit oumbärliga vid diskussioner som rör detta. Empowerment på alla plan kan anses vara en nödvändig konsekvens av innovationen eftersom den bygger på ett antal beståndsdelar som är beroende av varandra; en framgångsrik

produktion ger en mer effektiv rehabilitering och vice versa. För att få effektivitet i företagen så är det viktigt att resurserna tas tillvara och människor utvecklas.

I resursmobiliseringen som FUNK arbetat med har man tagit hjälp av traditionella lokala finansörer för missbruksrehabilitering. De har i stort agerat på ett positivt och uppmuntrande sätt, och fortlöpande stått för olika kostnader under FUNKs projektering. Men när det gäller större och mer otraditionella summor som inköp av fastighet så har samarbetet med Basta varit outhållbart för det genombrott som nu i dagarna är på väg att ske. Relationen mellan Basta och FUNK har alltmer kommit att likna en franchiserelation, med ett utbyte på flera plan och med en gemensam handlingsplan framöver. I och med att Basta köper en fastighet åt FUNK så kan FUNK få loss pengar till hyra och andra löpande kostnader från Göteborgs stad och genom kontakten med Björn Fries. Samarbetet som bl a slagits fast i ett treårigt EU-projekt kan innebära att FUNK blir en enhet i en större Bastakoncern, med Basta som varumärke. Detta skulle inte tala för att FUNK blir en *överuppfinning* till Basta, d v s innebära alltför stora skillnader i utformning och arbetssätt, eftersom det skulle finnas ett intresse för att skydda varumärket.

FUNK befinner sig nu i *implementeringsfasen*, och detta innebär att många bitar skall falla på plats för att få en fungerande enhet. För dem som bildar kärngruppen har den s k FUNK-kursen bidragit till att föra dem till beslutsfasen genom *kunskapsfasen* och *övertygelsefasen*, där de fått redskap som gett dem kunskap om innovationen och möjlighet att måla upp scenarier om vad en satsning på denna skulle kunna innebära för dem.

Diskussion

Basta och Funk är organisationer som försöker skapa förutsättningar åt sina medarbetare för ett fungerande gott liv genom arbete, utbildning, boende, miljö etc. Då även samhället i övrigt har detta som ambition för sina invånare så riktar sig Basta / Funk till människor som i det resterande samhället sällan ses som resurser, utan som kostnader. Trots detta är Basta ett exempel på att det faktiskt är möjligt att vända många av dessa individers öde.

Om Basta och FUNK lyckas dels med att bygga upp framgångsrika företag med hjälp av f d missbrukare, och dels med att uppnå empowerment för sina medlemmar, så kommer de att

inneha kunskap som är värdefull både för samhällsplanerare och företagsledare. Vägen dit är inte lätt – den är kantad av faror – och den kräver en lärande organisation.

En av de svåraste utmaningarna i innovationen Basta är dess målsättning om individens empowerment. Att tillhandahålla nya individer, inte bara med arbetsuppgifter, utan en situation där de kan utvecklas och växa kräver mycket i ledarskapsförmåga av någon som själv går igenom sviterna efter sitt missbruk. En ståndpunkt som trotsar en kunskapselitistisk samhällssyn är att en människa inte kan befrias genom någon annans medvetande än sitt eget. Detta skulle innebära att Basta och Funk - för att lyckas - skulle få lägga stort fokus på dels delegering och ett möjliggörande ledarskap, dels att bryta ny mark och att tillskansa sig nya kunskaper efterhand som organisationen utvecklas. Den största faran då innovationen sprider sig är kanske inte att den sprider sig för långsamt, utan att den sprider sig med en målförskjutning som innebär förluster i ett empowermentresultat.

APPENDIX – METOD

I detta avsnitt beskriver jag hur jag har gått tillväga då jag sökt svar på mina frågeställningar och vilka metoder jag har valt att använda mig av. Jag kommer att beskriva hur arbetssätt och planering utarbetats under resans gång, och vilken roll teorier kommit att spela.

Val av metod

Ämnet för min uppsats är modell- (eller innovations-) spridning. Basta är ett unikt fenomen på den svenska rehabiliterings / företagsmarknaden. Min uppgift är att följa uppbyggnaden av ett andra Basta – nämligen FUNKs startperiod i Göteborgstrakten. Då Thomas Fröberg tillsammans med sina medarbetare nu för första gången reproducerar innovationen Basta innebär detta en möjlighet att lära sig något om med- och motgångar i denna process. Jag genomför en typ av kvalitativ fallstudie, där jag genom att observera processer och förlopp i samband med FUNKs uppstart kan dra vissa slutsatser om vad det innebär att reproducera det ”idéburna” projektet Basta. Dessa slutsatser kan vara relevanta för liknande försök på andra platser i Sverige. Jag söker kunskap om faktorer som påverkar innovationen Basta, och dess spridning, för att kunna beskriva det mönster som bildas i det valda fallet. Liksom i många andra fallstudier är jag beroende av de tolkningar som jag får av informanterna vid intervjuer och samtal.

Då jag började arbetet – genom att lära känna huvudpersoner och scenariot för FUNK - så hade jag två möjliga teoretiska inspirationskällor. Den ena var empowerment-begreppet. FUNK och Basta hade i samband med ett EU-projekt gemensamt slagit fast att empowerment var ett mål som skulle genomsyra deras verksamheter.²² Detta var ett begrepp som jag själv var intresserad av och som jag gärna ville ta tillfället i akt att lära mig mer om. Kanske är det fel att kalla empowerment för teori, då det framförallt beskriver ett förhållningssätt. Den andra teoretiska ingången var teorier om modellspridning, vilket verkade logiskt med tanke på min uppgift. Jag började med att fördjupa mig i empowermentbegreppet.

²² EFF står för 'Empowerment for the future' och är det svenska samarbetsorgan inom Equalprojektet (EU) som Funk ingår i. Andra svenska parter är Basta, Lunds Universitet samt Folksam. Equalprojektet består förutom av sina svenska partners av partners från fyra andra europeiska länder.

Jag fann litteraturen om empowerment mycket inspirerande, och insåg att både Thomas Fröberg och Alec Carlberg ofta talar i linje detta begrepps principer. Jag tyckte att det skulle vara intressant att också undersöka den praktiska verksamheten med utgångspunkt från empowermentbegreppet. Det skulle vara angeläget att undersöka vad i dessa verksamheter som fungerar i enlighet med detta begrepp, samt vad som motverkar ett sådant resultat, eller som potentiellt skulle kunna motverka detta.

Många författare²³ pekar ut aktionsforskningen som en föredömlig metod vid utvärdering och forskning med empowerment som önskat resultat. Robert Adams menar att man i traditionell forskning ofta undervärderar tankeprocesser under forskningens genomförande.²⁴ Han menar att forskningsmetoden avgör om de som utforskas genom processen känner sig nedtryckta eller uppbyggda. Enligt Winter & Munn – Giddings söker aktionsforskning att bygga broar över den alltid närvarande klyftan mellan teori och praktik.²⁵ Den gör detta på två sätt. Den poängterar värdet av den erfarenhetsmässiga basen för kunskap, och den understryker den praktiska anledningen till varför vi måste öka vår kunskap inom ett visst område. Jag tyckte att detta lät spännande, och gjorde under ett besök på Basta ett försök att arbeta på sätt som inspirerats av aktionsforskning, vilket jag återkommer till.

Då syftet i uppsatsen var att undersöka förutsättningar för modellspridning med empowerment som mål, började jag sedermera att fördjupa mig i modellspridningsteorier. Vid en närmare granskning av Rogers "Diffusion of Innovations"²⁶ insåg jag att dessa teorier om spridningsfaser och innovationsegenskaper kunde tjäna som ett redskap för analys av Funks med- och motgångar. Vid detta laget hade jag redan tagit del av mycket information och erfarenheter, och kunde vid läsning av Rogers se en hel del intressanta kopplingar till processer och händelser i FUNKs historia. Jag började även inse att dessa teorier tillsammans med begreppet empowerment kan belysa hur modellen sprids. Bastas företrädare säger sig ju vilja främja spridning av socialt företagande i Sverige med en förhoppning att effekten skall bli empowerment för maktlösa grupper. Då en modell som Basta sprider sig kan nya former

²³ Se t ex Robert Adams (1996) eller Holmer & Starrin (1993)

²⁴ Professor of Human Services Development in the School of Social Sciences and Professional Studies, University of Humber, England. Författare till boken "Social work and empowerment"

²⁵ Richard Winter och Carol Munn – Giddings är redaktörer för boken "A Handbook for Action Research in Health and Social Care" och är verksamma i England

²⁶ "Diffusion of innovations" anses vara en klassiker inom forskning om spridning av innovationer, vilket är ett ganska omskrivet fält. Inledningsvis skriver författaren att det idag finns bortåt 4000 publikationer inom ämnet som är att jämföra med 405 då boken först gavs ut 1962.

uppstå, beroende på t ex deltagare, finansörer och valda produktionsformer. Empowerment-målsättningen kan fungera som en måttstock för att värdera spridningsprocessen.

Datakällor

Materialet som denna uppsats bygger på har i huvudsak inhämtats på tre olika sätt; dels genom deltagande observationer, dels genom intervjuer och gruppsamtal. Slutligen har jag använt mig av dokument om FUNK / Basta och fördjupat mig i tidigare forskning, samt i litteratur om empowerment och innovationsspridning.

- *Deltagande observationer.* Jag har vid olika tillfällen under våren varit med vid diskussioner och planering i samband med FUNKs uppbyggnad. Inledningsvis gjorde jag ett tvådagars besök i Göteborg, då jag bl a deltog vid en husbesiktning i sökandet av en lämplig lokal för att starta upp FUNK. Detta var första gången projektdeltagarna var samlade som grupp i syfte att lösa en gemensam uppgift, och en del intressanta diskussioner uppstod. Liknande resonemang kring praktiska lösningar har jag kunnat följa då jag deltagit som observatör under tre tvådagarskurser ledda av konsult Ingvar Nilsson på Basta, då en handfull potentiella blivande kooperatörer på FUNK samlats för att strukturera sin planering. Vid dessa tillfällen har jag fört ganska noggranna anteckningar. Jag deltog även under ett studiebesök för 16 tjänstemän från Göteborgs stad som arrangerades på Basta i syfte att ”sälja idén” om ett Basta i Göteborg. Slutligen har jag två gånger deltagit under transnationella konferenser inom EQUAL-projektet där FUNK är en av de svenska samarbetsparterna²⁷. Den ena av dessa konferenser tog plats i Stockholm i februari, och den andra i Salerno, Italien i april. Under alla dessa tillfällen har det funnits goda möjligheter till informella samtal och observationer av processer, relationer och funktioner som är relevanta för min studie.
- *Intervjuer.* Jag har genomfört intervjuer i tre steg. Inledningsvis intervjuade jag under mitt Göteborgsbesök i mars; initiativtagare Thomas Fröberg, utvecklingssekreterare Anna Pallarp från Lundby stadsdelsförvaltning i Göteborg, samt två deltagare från Basta som planerade att vara med och bygga upp FUNK. Syftet med dessa intervjuer var att få en tydlig bild över vad som hade hänt, och förväntningar som dessa individer hade. Jag hade en mall med ett tjugotal frågeställningar som skulle ge mig en

någorlunda heltäckande bild, men följde inte denna slaviskt utan lät samtalen ge utrymme för sidospår som verkade relevanta. Sedan detta tillfälle har jag fört veckovisa samtal med Thomas Fröberg per telefon för att hålla mig informerad om utvecklingen. Som ett tredje steg planerade jag en gruppdiskussion med Thomas Fröberg, Alec Carlberg samt Bastakooperatörerna Åsa Wihlborg och Kenta Lantz som skulle hållas inom vissa, av mig förberedda ramar. Urvalet av gruppen valdes för att skapa en så bred bild som möjligt om verksamhetens spridningsmöjligheter. Jag var här inspirerad av aktionsforskning som utgår från att resultatet i högre grad framkommer genom dialogen mellan forskaren och informanterna än i traditionell forskning där man skiljer på forskarens och intervjupersonernas tolkningar.

Jag skrev ihop två sammanfattande dokument – ett om empowermentbegreppets ursprung och olika tolkningar av begreppet, samt en sammanfattning av Rogers spridningsteorier. Dessa kunde de intervjuade läsa igenom och reflektera över inför vårt samtal. De gavs naturligtvis möjlighet att ha synpunkter på teoriernas relevans. Min avsikt med empowermentdokumentet var att diskussionerna skulle leda fram till ett konkretiserande av vad empowerment egentligen innebar i praktiken på FUNK/Basta. Modellspridningsdokumentet hoppades jag skulle leda till diskussioner om modellens reproducerbarhet. En fördel med detta tillvägagångssätt skulle vara att minska missförstånd i tolkningar av vad som faktiskt sägs då detta skall belysas och analyseras med hjälp av valda teorier. På så sätt skulle analysen i denna uppsats delvis ske genom dialogerna som fördes med inblandade aktörer. Teori och informanternas tolkningar av processer skulle få en chans att sammankopplas på plats och inte enbart av mig i sammanställningen av denna skrift.²⁸ Jag tror att de på förhand utdelade teorierna givit informanterna viss information över mina utgångspunkter och infallsvinklar, även om flertalet kände ett motstånd till texternas ”akademiska” språk. Då jag omformulerade frågor utifrån vad jag behövde få veta fick jag intressanta svar, vilket bakgrundsmaterialet kan ha bidragit med. Jag förstod att man om man vill använda sig av liknande metoder i framtiden, så skulle man få arbeta mer med att utarbeta enkla kommunikationsredskap och att undanröja språkliga hinder.

²⁷ För mer information om Equalprojektet, se bl a s 11

²⁸ Paulo Freire (1922 – 1997) var en brasiliansk präst och pedagog vars pedagogik utvecklades bland fattiga analfabeter i Brasilien på 1950-talet och som kom att spridas i många länder, genom det tjugotal böcker han

- *Sekundärdatainsamling.* I samband med andra uppgifter har jag läst en hel del om vad som skrivits dels om Basta och dels om social ekonomi. Jag började dock med att komplettera och fräscha upp denna kunskap. Thomas Fröberg försåg mig med ett tjugotal dokument över FUNKs historia, vilka jag hade läst inför mitt Göteborgsbesök i början av mars. Under våren har jag även fördjupat mig i ett antal böcker om empowerment, om modellspridning och uppkomsten av frivilliga organisationer, samt metodböcker.

Jag vill slutligen nämna att jag är medveten om kritik mot aktionsforskning inom socialt arbete. Professor Rosmari Eliasson²⁹ har t ex varnat för riskerna med kreativa ambitioner hos forskare som hon är rädd kan fungera som teoretiska ångvältar gentemot praktiker eller den lilla människan. Dessa risker kan framstå som paradoxala då aktionsforskning i många fall har ansetts vara ett försök att utveckla en arbetsform för en forskning i samspel med och till direkt stöd för resurssvaga gruppers egen kunskapsutveckling och handlande. Den har utvecklats vid tider då forskningen kritiserats för att tjäna etablerade och resursstarka intressen, snarare än folkflertalets intressen av demokratisering och samhällets omdaning. Resonemangen kring metoderna har dock gjort att jag i denna uppsats närmast mig dessa med stor försiktighet. Jag skulle dock gärna i framtiden vilja utöka min kunskap om aktionsforskningens möjligheter och begränsningar, då jag tror att detta angreppssätt, om man i högsta möjliga mån kunde säkra ett sakligt och etiskt förfarande, skulle gynna både målgrupp, praktik, och forskning.

Källkritik

Denna uppsats bygger delvis på intervjuer med inblandade aktörer, bl a de visionära igångsättare som startat upp Bastas och FUNKs verksamheter. Jag är medveten om att det finns en risk för att få tillrättalagda svar eller ensidiga tolkningar av spridningsprocessen i Göteborg. Jag har dock inte sett några alternativ, som hade gett fler perspektiv under denna studie då kärngruppen först på senare tid vuxit fram, och Thomas Fröberg under långa perioder drivit projektet själv. Jag har vid olika tillfällen samtalat med kärngrupsmed-

kommit ut med inom ämnet. Han förespråkade en ”dialogisk” ansats till lärande, där kunskapen skapas i dialogen som leder till ömsesidig empowerment. (1972)

²⁹ Läs mer om detta i Rosmari Eliassons bok ”Forskningsetik och Perspektivval” (1995) t ex på s 111 – 112 eller på s 126 och framåt.

lemmarna, med tjänstemännen i Göteborg samt med Bastamedlemmar vid mina besök då jag också gjort deltagande observationer.

En annan risk som jag var medveten om då jag började fördjupa mig på området var att “go native” eller att förlora den kritiska blicken och ambitionen till ett brett perspektivval. Jag var intresserad av, och positivt inställd till modellen, och detta kunde i värsta fall leda till att jag bara såg vad jag ville se. Men då jag ville använda min studie om Funk till att verkligen lära mig mer om egenskaper och förutsättningar för innovationen Basta, så har jag försökt att just uppmärksamma brister eller svårigheter, och tycker att jag fått bättre förståelse för detta under året som gått.

Källförteckning

Amnå, Erik Red, (1999), *Medborgarnas erfarenheter*, Meeuwisse Anna, s 167 – 197, *Egenorganisering för stärkt medborgarskap och ökat inflytande. Om alternativ till patient och klientskap*. SOU 1999:113, Forskarvolym 5

Adams Robert (1996), *Social Work and Empowerment*, Macmillian Press Ltd, London

Carlberg Alec (2001), *Socialt företagande - om den sociala ekonomins dynamik. Exemplet Basta Arbetskooperativ*, Socialstyrelsen Stockholm

Carlberg Alec (red) (1991) *Södertörnsmodellen*, Stockholm

Eliasson Ros-Marie (1995) *Forskningsetik och Perspektivval*, Studentlitteratur, Lund

Freire Paulo (1972) *Pedagogik för förtryckta*, Gummesson, Stockholm

Habermann, Ulla, (2001) *En postmoderne helgen? – om motiver til frivillighed. Socialhögskolan, Lunds Universitet*, Lund

Hansson Jan-Håkan och Filip Wijkström, (2001), *CIVILT SAMHÄLLE, SOCIAL EKONOMI ELLER NONPROFIT? Fallet Basta Arbetskooperativ. Slutrapport från ett forskningsprojekt*, Sköndalsinstitutets forskningsavdelning, Stockholm

Holmer Jan & Starrin Bengt (red) (1993) *Deltagarorienterad forskning*, Studentlitteratur, Lund

Johansson Staffan (2001) *Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer? Ideella Organisationers roll i välfärdssystemet*, CEFOS, Göteborg

Meeuwisse Anna (2001), *ETT HÖGRISKPROJEKT – Om missbrukarhabilitering på Basta Arbetskooperativ*, Sköndalsinstitutets forskningsavdelning, Stockholm

Merriam, Sharan B (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund

Mullender Audrey & Ward Dave (1991) *Self-Directed Groupwork: Users Take Action for Empowerment*, Whiting & Birch, London

Rogers Everett M, (1995) *Diffusion of Innovations*, The Free Press, New York

Winter Richard and Carol Munn – Giddins (2001), *A handbook for Action Research in Health and Social Care*, Routledge, New York

Web-adresser:

www.basta.se

www.funk.org.se

www.sanpatignano.com

www.arbetskooperativ.com

www.goteborg.se

www.sou.gov.se/mob/

Bilaga: Preliminär budget för uppstart av FUNK (oktober 2002)

Budget för uppstart av FUNKs Arbetskooperativ; kronor			
Kostnader	Ar 1	Ar 2	Ar 3
Hyra Fastighet inkl. värme	300 000	300 000	300 000
Personalkostnader	813 658	1 146 154	1 312 402
Leasingbilar 1)	177 485	188 745	150 012
Möbler till fastigh 8)	200 000		
Driftkostnad bilar 2)	135 000	180 000	180 000
Kontor/administration	115 000	144 000	177 865
2 st datorer (leasing)	15 600	15 600	15 600
Kompetensutveckling 8)	400 000	100 000	
Yrkesinriktad utb.	100 000	107 000	100 000
Uppstart hunddagis 8)	50 000		
Uppstart personaluthyrning 8)	50 000		
Uppstart gården 8)	93 000		
Summa Kostnader	2 449 743	2 181 499	2 235 879
Godkända bidrag			
Equal	431 624	431 624	431 624
Lönebidrag	81 708		
Summa godkända bidrag	513 332	431 624	431 624
Sökta Bidrag			
Lundby SDF 3)	500 000	400 000	300 000
Summa sökta bidrag	500 000	400 000	300 000
Försäljning av rehabplatser 4)	378 000	633 000	888 000
Uthyrning av personal	180 000	180 000	180 000
Hundpensionat	0	24 000	48 000
Försäljning av tjänster	558 000	837 000	1 116 000
Summa intäkter	1 571 332	1 668 624	1 847 624
Nettokostnader	878 411	512 875	388 255
Att söka hos GBG stad och Socialdepartementet (MOB)	878 411	512 875	388 255
Rehabdygn à 780 kr till Gbg stad, antal	2 160	2 880	3 600